

NHO REISELIVS GJENNOMGANG AV PARTIPROGRAMMENE – JUNI 2021

ARBEIDSLIV..... 3

BORGERLIG SIDE.....	3
FREMSKRITTSPARTIET	3
HØYRE.....	4
VENSTRE	4
KRISTELIG FOLKEPARTI	4
RØDGRØNN SIDE	5
ARBEIDERPARTIET	5
SV	7
MDG	7

TILSYN 8

BORGERLIG SIDE.....	8
FREMSKRITTSPARTIET	8
HØYRE.....	9
VENSTRE	9
KRF	9
RØDGRØNN SIDE	9
ARBEIDERPARTIET	9
SENTERPARTIET:	9
SV	9
MDG	10
RØDT	10

SKATT OG AVGIFTER..... 10

BORGERLIG SIDE.....	10
FREMSKRITTSPARTIET	10
HØYRE.....	10
KRF	11
RØDGRØNN SIDE	11
ARBEIDERPARTIET	11
SENTERPARTIET	12
SV	12
MDG	13
RØDT	14

DELINGSØKONOMI..... 14

BØRGERLIG SIDE	14
HØYRE.....	14
VENSTRE	14
KRF	14
RØDGRØNN SIDE	14
ARBEIDERPARTIET	14
SV.....	15
MDG.....	15
RØDT	15

FORENKLING/DIGITALISERING..... 15

BØRGERLIG SIDE	15
FREMSKRITTPARTIET VIL:	15
HØYRE.....	15
VENSTRE	16
KRF	16
RØDGRØNN SIDE	16
ARBEIDERPARTIET	16
SENERPARTIET	17
SV	18
RØDT	19

KOMPETANSE OG YRKESOPPLÆRING..... 19

BØRGERLIG SIDE	19
FREMSKRITTPARTIET:	19
HØYRE.....	19
VENSTRE	20
KRF	20
RØDGRØNN SIDE	21
ARBEIDERPARTIET	21
SENERPARTIET	22
SV.....	22
MDG.....	23
RØDT	24

SAMFERDSEL 24

BØRGERLIG SIDE	24
FREMSKRITTPARTIET	24
HØYRE.....	25
VENSTRE	26
RØDGRØNN SIDE	30

ARBEIDERPARTIET	30
SENERPARTIET	32
MDG	36

PARTIPROGRAMMENES KAPITTEL OM REISELIV 39

FREMSKRITTPARTIET	39
HØYRE.....	40
VENSTRE	41
KRF	41
ARBEIDERPARTIET	42
SP	43
SV.....	43
MDG.....	44
RØDT	44

Arbeidsliv

Borgerlig side

Fremskrittspartiet vil:

- støtte avtaler inngått mellom partene i arbeidslivet
- ivareta retten til å stå uorganisert
- tilpasse arbeidsmiljøloven for å sikre at flere får tilgang til arbeid, helt eller delvis
- sikre adgang til å avtale lokale turnuser og andre alternative arbeidstidsbestemmelser
- ha flere midler til bedriftsintern opplæring for å bidra til omstilling og motvirke utstøting fra arbeidslivet

Sykelønnsordning

Fremskrittspartiet vil:

- opprettholde god og forutsigbar sykelønnsordning for arbeidstakere
- utrede en tidskontoordning som sikrer gode muligheter for å stå delvis i arbeid under sykemelding
- at det skal legges bedre til rette for å få flere med nedsatt arbeidsevne i jobb
- vurdere endringer i arbeidsgiverperioden for å få flere raskere tilbake i arbeid

Midlertidige ansettelser

Fremskrittspartiet vil:

- gi flere muligheten til å komme ut i arbeid ved sikre adgang til midlertidige ansettelser
- at flere med nedsatt arbeidsevne skal gis reell adgang til arbeid tilpasset arbeidsevnen

Høyre

Hovedregelen i norsk arbeidsliv skal være hele, faste stillinger. En forutsigbar arbeidshverdag bidrar til et mer familievennlig og inkluderende arbeidsliv. Samtidig som Høyre aktivt vil jobbe for å redusere ufrivillig deltid, skal det legges til rette for at folk skal få tilpasse arbeidslivet og hverdagen på den måten som passer den enkelte og familien best.

- vurdere moderate justeringer og oppmykninger i arbeidsmiljøloven for å gi mer fleksibilitet
- beholde faste, hele stillinger som hovedregel og utvikle arbeidstidsbestemmelser som gjør at flest mulig kan jobbe i hele og faste stillinger, særlig i offentlig sektor
- legge til rette for fremtidsrettede arbeidslivsreguleringer som ivaretar nødvendig fleksibilitet og tilpassing for så vel arbeidstakere som arbeidsgivere
- ha et innleieregelverk som sikrer næringslivets behov for arbeidskraft samtidig som de ansatte sikres gode vilkår
- sikre flere lærlingplasser, blant annet gjennom å videreutvikle lærlingkravet for offentlige innkjøp

Venstre

Vi vil at flest mulig skal få ta del i arbeidslivet. Vi vil bygge et system som gir trygghet og fleksibilitet i hverdagen. Arbeidsmarkedet og arbeidshverdagen forandrer seg. Delingsøkonomien gjør at vi får flere oppdragsgivere og en mer fleksibel arbeidsdag. Det er fint, men krevende for noen. Vi trenger et system som gir rom for mer skreddersydde løsninger som passer den enkelte. Samtidig har trygghet i arbeidslivet en viktig egenverdi.

Vi vil gi flere muligheten til fast stilling. Vi vil ha mer fleksibilitet, men ikke på bekostning av tryggheten mange finner i faste stillinger.

Vi vil jobbe for å redusere ufrivillig deltidsarbeid, og at de som ønsker hele stillinger skal få det. Vi vil vurdere en oppmykning av reglene i arbeidsmiljøloven som gir rom for fleksibilitet, men sikre og forsterke arbeidstidsbestemmelser som støtter opp om hele faste stillinger. Vi vil også gi mennesker som ønsker å jobbe mer intensivt over en begrenset periode muligheten til å gjøre dette.

Kristelig Folkeparti:

- Verne hovedprinsippene i dagens arbeidsmiljølov, og sikre et omstillingsdyktig arbeidsliv med trygghet for arbeidstakere, seriøse arbeidsgivere og et velfungerende og effektivt trepartssamarbeid.
- Vurdere tiltak for å stimulere til høyere organisasjonsgrad i arbeidslivet, blant annet ved å øke fagforeningsfradraget.
- Innføre en likelønnsstandard i samarbeid med partene i arbeidslivet innen 2024, der arbeidsgivere både i det private og det offentlige lovpålegges å gjennomføre lik lønn for likt arbeid og dokumentere dette (etter Islandsmodellen).
- Videreføre og forsterke «inkluderingsdugnaden», der det offentlige og det private næringslivet står sammen for å inkludere flere i arbeidslivet.
- Styrke ordninger som lønnstilskudd og arbeidstrening i ordinære virksomheter for å få flere inn i arbeidslivet.

Rødgrønn side

Arbeiderpartiet

Arbeiderpartiet vil:

- Fjerne adgangen til midlertidige ansettelse i arbeidsmiljølovens §14-9 F.
- Begrense innleie slik at det kun tillates ved rene vikariater, mellom produksjonsbedrifter og etter avtale med tillitsvalgte i virksomheter bundet av landsomfattende tariffavtale med fagforening med innstillingsrett.
- Styrke fortrinnsretten til økt stilling og styrke retten til heltid i lovverket ved at arbeidsgiver må dokumentere at det er behov for deltidsstilling.
- Doble fagforeningsfradraget.
- Sørge for at partene i arbeidslivet er representert i alle relevante regjeringsutvalg.
- Stimulere til økt organisasjonsgrad blant både arbeidstakerne og arbeidsgiverne, blant annet ved å gi virksomheter som er bundet av landsomfattende tariffavtale med fagforening med innstillingsrett, ytterligere unntak og rettigheter som ved innleie.
- Tydeliggjøre arbeidsgiveransvaret i arbeidsmiljøloven slik at den som i realiteten bestemmer hvordan arbeidet skal utføres, har rettigheter og plikter som arbeidsgiver.
- Sikre at lønns- og arbeidsvilkår ikke svekkes ved anbudsprosesser, oppsplitting av selskaper og andre endringer i selskapsstruktur.
- Stramme inn på muligheten til å omgå arbeidsgiveransvaret ved å organisere ansatte i egne selskaper, slik som enkeltpersonforetak eller ulike driftsformer som plattformøkonomi og franchise.
- Utrede om selvstendig næringsdrivende og frilansere skal opparbeide seg sterkere rettigheter til inntektssikring i folketrygden, i lys av erfaringene fra koronakrisen og utviklingen av såkalte plattformøkonomier.
- Som en del av trepartssamarbeidet gjennomgå og styrke kravene til forsvarlig arbeidsmiljø ved bruk av hjemmekontor og oppdatere regelverket for det digitale arbeidslivet
- Endre lov om yrkesskadeforsikring slik at alle som av arbeidsgiver tidvis blir pålagt å ha hjemmekontor, er omfattet.
- Avvikle au pair-ordningen.
- Sammen med partene i arbeidslivet styrke kompetansen for å forebygge og bekjempe rasisme og diskriminering i arbeidslivet

Nulltoleranse for sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.

Arbeiderpartiet vil:

- Utarbeide nasjonale seriøsitetsskrav for alle offentlige anskaffelser for å sikre et seriøst arbeidsliv, der det blant annet stilles krav om tariffavtale.
- Styrke Arbeidstilsynet og samarbeidet mellom de viktigste etatene på området, ved å gi økte ressurser og myndighet til å ta beslag i verdier på stedet ved avdekking av regelbrudd, skjerpe strafferammene for arbeidslivskriminalitet og oppheve taushetsplikten offentlige etater imellom.
- Overføre flere hjemler til reaksjoner fra politiet til utøvende etater, for eksempel Arbeidstilsynet, Skatteetaten, NAV og Tollvesenet.

- Etablere flere sentre mot arbeidslivskriminalitet (A-krim) og støtte lokale initiativ for et seriøst arbeidsliv.
- Utvide straffeloven til å gjelde lønnsstyveri og øke strafferammen for grove brudd på arbeidslivsregler, slik at de er på linje med strafferammen for annen organisert kriminalitet.
- Gjeninnføre en kollektiv søksmålsrett for å forhindre ulovlig innleie og arbeidslivskriminalitet.
- Sørge for at feriepengene til ansatte settes av løpende på egen konto etter modell fra reglene om skattetrekk.
- Gjennomgå regler for deling av personopplysninger mellom selskapene for å gjøre det mulig å ivareta påseplikten for oppdragsgivere.
- Utrede muligheter for å gi fagbevegelsen økt myndighet og flere verktøy for å 31 32 bekjempe arbeidslivskriminalitet.
- Styrke varslingsinstituttet ved å senke terskelen for varsling internt eller til tilsynsmyndighetene.
- Prioritere vegtransport i arbeidet mot arbeidslivskriminalitet og opprettast kontrollteam lokalt i heile Norge der Politi (UP), NAV, Arbeidstilsynet, Tollvesenet, Skatteetaten og Statens vegvesen deltar.

Senterpartiet:

Senterpartiet vil:

- Videreutvikle den norske arbeidslivsmodellen mellom arbeidslivets parter og myndighetene, kjennetegnet ved maktfordeling basert på medvirkning, medbestemmelse og medansvar.
- Arbeide for å øke andelen fagorganiserte gjennom blant annet gjennom å øke skattefradraget for fagforeningskontingent.
- Arbeide for et likelønnsloft som bidrar til å tette lønnsgapet mellom typiske kvinne- og mannsyrker.
- Lik lønn for likeverdig arbeid er et viktig mål.
- – Verne om frontfagsmodellen¹⁴ som basis for lønnsforhandlingene.
- – Sørge for at norsk arbeidslivslovgivning, norske tariffavtaler og ILO-konvensjoner implementert av Norge, skal ha forrang foran EU-retten.
- Gjeninnføre kollektiv søksmålsrett.
- Fjerne den generelle adgangen til midlertidige ansettelses.
- Verne hovedregelen som sier at offentlig sektor skal tilby hele og faste stillinger. Arbeidslivets parter må forbedre turnusordningene slik at omfanget av små deltidsstillinger reduseres kraftig, spesielt i kommunal sektor.
- Kommunenes fleksibilitet når det gjelder turnusordninger må ivaretas.
- Holde spørsmål om helse, miljø og sikkerhet (HMS) på norsk sokkel under nasjonal kontroll og styring.
- Arbeide for regulert arbeidsinnvandring til Norge.
- Ta i bruk sikkerhetsklausulen i EØS-avtalen (art. 112) dersom fri flyt av arbeidskraft i EØS truer det norske arbeidsmarkedet.
- Arbeide for et godt regulert arbeidsliv uten sosial dumping. Arbeidstilsynet, NAV, politiet,
- Skatteetaten, UDI og Petroleumstilsynet må ha tilstrekkelige ressurser til å følge opp kampen mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.

- Støtte kommunale og fylkeskommunale initiativ som bekjemper svart arbeid og sosial dumping ved innkjøp og anskaffelser.
- Innskrenke muligheten for ansattkontrakter uten lønn mellom oppdrag og midlertidige ansettelser.
- Gå mot lovfestet minstelønn, men sikre allmenngjøring av lønnsbestemmelsene i tariffavtaler som har et lavere lønnsnivå enn 80 % av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn.
- Arbeide mot all diskriminering i arbeidslivet.
- Legge til rette for en heltidskultur i arbeidslivet. Alle de som ønsker det, bør hvis mulig få tilbud om heltidsstilling.
- Sikre fulle pensjonsrettigheter fra første krone.
- Styrke varslervernet i arbeidslivet.
- Fase ut særaldersgrenser med unntak for yrkesgrupper som er helt avhengig av fysisk styrke i arbeidshverdagen.
- Arbeide for en omorganisering av Arbeidstilsynet med geografiske ansvarsområder som skal sikre flere inspektører til uanmeldte og stedlige tilsyn.
- Bidra til at statsansatte som har mulighet til det, kan jobbe desentralisert. Praktiske ordninger må avtales med arbeidsgiver.

SV

Hovedregelen i arbeidslivet skal være faste og hele stillinger for å sikre forutsigbarhet og mulighet til å leve trygge og gode liv.

SV vil:

- styrke arbeidsmiljøloven som vernelov og fjerne den generelle adgangen til midlertidige ansettelser.
- gi fullt skattefradrag for fagforeningskontingent og legge til rette for økt fagorganisering i alle deler av arbeidslivet.

MDG

Arbeid er det viktigste virkemiddelet for å motvirke fattigdom og sosiale ulikheter, og har stor effekt på den enkeltes inkludering, mestring og helse. Flest mulig skal ha lønnet arbeid og trives i jobben sin. De Grønne vil verne om grunnleggende rettigheter i arbeidslivet, som fast ansettelse og innflytelse over egne arbeidsvilkår. Vi vil legge til rette for aktive arbeidslivsorganisasjoner, en sterk arbeidsmiljølov og et godt samarbeid mellom partene i arbeidslivet og staten.

Samarbeidet i arbeidslivet bygger på og skaper gjensidig tillit, og bidrar til at vi har produktive og innovative bedrifter som ivaretar sitt samfunnsansvar. Det er særlig viktig når norsk arbeidsliv skal omstille seg ut av oljealderen og ny teknologi gjør at mange arbeidsoppgaver bli utført på nye måter. Vi vil videreutvikle norsk kompetanse og styrke norsk arbeidsliv gjennom en rask og målrettet omstilling fra oljeavhengighet til et bærekraftig samfunn.

Arbeidsinnvandring er først og fremst et gode for Norge. De Grønne vil legge til rette for mer arbeidsinnvandring fra land utenfor EØS, med utgangspunkt i norske bedrifters behov for kompetanse og arbeidskraft. Samtidig anerkjenner vi at arbeidsinnvandring gir utfordringer i form av økt konkurranse på arbeidsmarkedet, særlig for unge arbeids- takere, og i form av

sosial dumping. Dette krever systematisk innsats mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet, både på nasjonalt og europeisk nivå.

De Grønne vil:

Styrke arbeidsmiljølovens bestemmelser om fast ansettelse, også for ansatte i vikarbyrå.

Utvide ordningen med bransjeavtaler og allmenngjøring av tariffavtaler til flere fagområder, blant annet ved å kreve dokumentasjon på tariffavtale ved fornying eller tildeling av offentlige løyver og kontrakter.

Samarbeide med partene i arbeidslivet om å redusere normalarbeidstiden, med stor fleksibilitet for den enkelte arbeidsplass for hvordan arbeidstid og arbeids- tidsreduksjon skal organiseres. (Likelydende punkt i kap. 1 og 18.)

Innføre en prøveordning med 6-timers arbeidsdag innenfor offentlige virksomheter hvor arbeidsbelastningen er særlig stor, og/eller for arbeidstakere med småbarn.

Innføre en ekstra ferieuke for foreldre med barn opp til 12 år.

Rødt

- Rødt vil arbeide for en demokratisering av arbeidslivet ved å utvikle og legge grunnlag for selskapsformer som er mer demokratiske enn de aksjeselskap og stiftelser vi har i dag.
- Arbeidslivet må åpnes opp for flere uten formell yrkeskompetanse. Det må gis tilbud og støtte til kurs/utdanning eller omskolering.
- Deltidsansatte skal ha rett til fast ansettelse i minimum en stillingsprosent som tilsvarer det man har jobbet siste tolv måneder. Små stillingsbrøker må begrunnes av arbeidsgiver.

Tilsyn

Borgerlig side

Fremskrittspartiet

Tilsyn

Tilsyn bør være mest mulig uavhengig for å sikre likebehandling mellom private og offentlige tjenesteleverandører, samt sikre at avvik faktisk rettes opp. Enkelte tilsyn kan utføres av private på vegne av det offentlige.

- gjennomgå alle offentlige tilsynsordninger for å sikre effektivisering og økt kvalitet

Fremskrittspartiet ønsker en reform av Mattilsynet der det blir satt tydeligere krav til ledelse, organisering og ansvarsfordeling. Inspektørene skal ha faglig kompetanse og erfaring til å gi råd og veiledning. Dette innebærer at ansatte i Mattilsynet må være faglig oppdaterte på produksjonsdyr, ha god kunnskap om gårdsdrift og problemstillinger som er knyttet opp til de ulike produksjonene i landbruket. En må i tillegg se på praksis rundt lukking av avvik og journalforskriften og sikre at forvaltningsloven blir fulgt

Høyre

- bruke kun-én-gang-prinsippet, slik at innbyggere og bedrifter ikke trenger å sende inn samme informasjon til det offentlige mer enn én gang
- stille krav om digitale verktøy hos statlige tilsyn øke tempoet i digitaliseringen av offentlige tjenester i tett partnerskap med næringslivet

Venstre

Vi vil begrense offentlige etaters adgang til å be om opplysninger som det offentlige allerede har mottatt. I dag kan ulike offentlige etater be deg om samme informasjon flere ganger.

KrF

- Fortsatt legge til rette for godt samarbeid mellom politiet, skattemyndighetene, Nav og Arbeidstilsynet for å bekjempe økonomisk kriminalitet og arbeidslivskriminalitet.

Rødgrønn side

Arbeiderpartiet

- Sikre effektiv innføring av lov om god handelsskikk, med et uavhengig tilsyn.

Se forøvrig punkter under arbeidsliv

Senterpartiet:

- Redusere antallet direktorater og statlige tilsyn og sørge for at det statlige byråkratiet i sum reduseres, målt mot 2019-nivå.
- Forenkle regler og ha større grad av samordning av statlige tilsyn ved kontroll hos bedrifter.

SV

- styrke Skatteetaten, Økokrim og Arbeidstilsynet vesentlig for å bekjempe skatteflukt og økonomisk kriminalitet.
- styrke arbeidet mot arbeidslivskriminalitet og tvangsarbeid. Sentrene mot arbeidslivskriminalitet må styrkes, og vi må vurdere å opprette flere senter, samt styrke samarbeidet med partene. Det er nødvendig med en opptrappingsplan for styrking av Arbeidstilsynets arbeid i form av flere inspektørstillinger og økt tilsyn.
- at turbiler som kjører internt i Norge, må være underlagt norske arbeidsforhold. Kabotasjekjøring for turbilkjøring må reguleres med lignende regler som i godstrafikken.

MDG

- Øke innsatsen for å bekjempe arbeidslivskriminalitet ved å tilføre Arbeidstilsynet, NAV og Skatteetaten økte ressurser slik at de i større grad kan håndheve arbeidsmiljøloven.

Rødt

- Arbeidstilsynet må styrkes for å kunne gjennomføre flere uanmeldte tilsyn og være en etat som er til stede for å beskytte arbeidstakerne på arbeidsplassen. Grove brudd på arbeidsmiljøloven må føre til øyeblikkelig stenging av virksomheten.

Skatt og avgifter

Borgerlig side

Fremskrittspartiet

- redusere skatte- og avgiftnivået
- prioritere å redusere avgifter som mest rammer dem som har minst
- ha et flatere og mer oversiktlig skattesystem med solide bunnfradrag
- avvikle formuesskatten
- sikre internasjonalt konkurransedyktige skattebetingelser for bedriftene
- øremerke avgifter til å dekke kostnadene den avgiftsbelagte tjenesten/varen påfører samfunnet
- redusere det høye avgiftnivået på bil
- harmonisere miljø- og klimaavgifter slik at lik miljø-/klimabelastning gir lik avgiftsbelastning på tvers av sektorer
- kjempe mot klimapolitikk som påfører folk flest høyere avgifter som rammer mest de som har minst
- redusere avgifter på grensehandelsutsatte varer og harmonisere med i nivået i våre naboland for å sikre norske arbeidsplasser
- hindre at arveavgiften gjeninnføres, uavhengig av modell
- fjerne veibruksavgiften på drivstoff på fremkomstmiddel som ikke benytter vei
- ikke gjeninnføre flypassasjeravgiften
- I et globalt perspektiv må verdier skattlegges i de land de skapes. Vi må sikre at multinasjonale aktører som opererer i Norge betaler skatt på lik linje med lokale norske aktører. Nasjonalt er det viktig at mer av verdiskapningen blir igjen lokalt der verdiene skapes og der kommuner har lagt til rette for næringsutvikling

I et globalt perspektiv må verdier skattlegges i de land de skapes. Vi må sikre at multinasjonale aktører som opererer i Norge betaler skatt på lik linje med lokale norske aktører. Nasjonalt er det viktig at mer av verdiskapningen blir igjen lokalt der verdiene skapes og der kommuner har lagt til rette for næringsutvikling

Høyre

innretning på skatter og avgifter skal motivere flere til arbeid, fremme maktspredning og privat eierskap og stimulere til miljøvennlig adferd. Høyre vil gradvis redusere skatter og

avgifter som svekker incentiv til å jobbe, og som hemmer investeringer i norske arbeidsplasser. Tempoet på- og omfanget av skatte- og avgiftslettelser må tilpasses situasjonen i norsk økonomi.

Norge har i hovedsak et velfungerende skattesystem, der de som tjener mest, også betaler mest i skatt. Vi skal fortsette å redusere skatten på vanlige lønnsinntekter, og det grønne skatteskiftet fortsetter.

- gjennomføre moderate lettelser i det samlede skatte- og avgiftsnivået og sikre at alle med skatteevne betaler skatt
- sørge for at alle sitter igjen med mer av sin egen inntekt
- føre en skattepolitikk som gjør at det alltid lønner seg å jobbe
- utvikle skattesystemet slik at det legger til rette for etablering av nye jobber, økt verdiskaping og omstilling til et grønt skifte
- forenkle systemet for beregning av skatt på naturalytelser og personalrabatter

KrF

- Redusere flyseteavgiften på kortbanenettet, og øke den på andre flyreiser.
- Ha lavere skatt på arbeidende kapital enn øvrig formuesskatt, for å bidra til investeringer i norsk næringsliv.
- Avvikle taxfree-ordningen.

Rødgrønn side

Arbeiderpartiet

Arbeiderpartiet vil:

- Bruke finanspolitikken aktivt til å sørge for høy sysselsetting, økt verdiskaping, reduserte økonomiske forskjeller og nødvendig omstilling.
- Sørge for en sterk og forutsigbar kommuneøkonomi for å sikre vår felles velferd og vekst og bosetting i hele landet.
- Følge handlingsregelen for en forsvarlig innfasing av oljepenger i norsk økonomi og sikre at alle utgifter er del av en åpen og helhetlig budsjettprosess.
- Utrede ytterligere rammer for innfasingen av oljepenger for å unngå at svingende kronkurs og fondsverdier gjør det vanskelig med en jevn innfasing av oljepenger.
- Sikre bedriftene god adgang til sine viktigste markeder gjennom EØS-avtalen.
- Sørge for en mer produktiv offentlig sektor ved å gjennomføre en tillitsreform og et taktskifte i digitaliseringen av offentlig sektor.
- Kutte i konsulentbruk ved å utvikle egen kompetanse og styre store offentlige IKT-prosjekter med lavere kostnader og bedre involvering av brukere og ansatte.
- Sørge for bedre kostnadskontroll i offentlig sektor på områder med rask kostnadsvekst, blant annet i samferdselssektoren.
- Fjerne ordningen med ABE-kutt og erstatte den med målrettede prosesser og effektivitetsmål. Del 1: 9
- Føre en forutsigbar og ansvarlig skattepolitikk som gir økt sysselsetting, mer rettferdig fordeling, tar bedre hensyn til klima og natur, og gir bedre langsiktig bærekraft for velferdsstaten.
- Gi vanlige folk i Norge bedre økonomi gjennom en mer omfordelende inntektsskatt. • Styrke den norske arbeidslivsmodellen ved å doble fagforeningsfradraget.

- Sørge for en mer rettferdig formuesskatt – det skal mer til for å betale den, men de rikeste skal betale noe mer.
- Øke pendlerfradraget.
- At staten ikke skal kompensere de kommuner som velger å nedjustere satsen i formuesskatten
- Sørge for at avgiftssystemet bidrar til en klimaomstilling som er effektiv og rettferdig.
- Føre en forutsigbar og ansvarlig skattepolitikk overfor næringslivet.
- Sikre lokalsamfunn innflytelse over egne naturressurser som stilles til rådighet for verdiskaping, og at lokalsamfunn og fellesskapet får en rettferdig del av verdiene.
- Bekjempe arbeidslivskriminalitet og svart økonomi, blant annet ved å styrke Økokrim, Skatteetaten og Arbeidstilsynet.
- Beskytte selskapskattegrunnlaget bedre, hindre monopoldannelser og sørge for at flernasjonale selskaper betaler riktig skatt til Norge, også for bruken av kollektive goder.
- Sørge for mer åpenhet om skatt, selskapsstrukturer og eierforhold.
- Bruke statens eierskap og Statens pensjonsfond utland for å fremme god skatteetikk.
- Utrede hvordan digitale tjenester kan skattlegges i landet der tjenesten leveres, og ikke i opphavslandet til selskapet som leverer tjenesten.
- At Norge intensiverer det internasjonale arbeidet for rett beskatning av multinationale selskaper og gjennomfører nasjonale tiltak ved utilstrekkelig fremgang i dette arbeidet.

Senterpartiet

Senterpartiet vil:

- Redusere skatten på lave inntekter og øke skatten på høyere inntekter. Skattesystemet må bli mer progressivt.
- Innrette skattesystemet slik at det fremmer verdiskaping og framtidige investeringer i norsk næringsliv, effektivitet i økonomien, samt sosial og geografisk utjevning.
- Arbeide for at en større andel av verdiskapningen som skjer i distriktene, forblir i distriktene.
- Redusere avgiftsnivået i Norge da flate avgifter rammer lavinntektsfamilier mest.
- Holde bedriftsbeskatningen på et nivå som bidrar til at bedrifter opprettholder sin virksomhet i Norge, og at mest mulig av overskuddet beholdes i bedriftene.
- Gå gjennom og forbedre de skattemessige avskrivningsreglene for å gjøre norsk næringsliv mer konkurransedyktig.
- Skjerme primærboliger med vanlig standard i skattesystemet og gå imot innføring av statlig eiendomsskatt.
- Øke bunnfradraget i formuesskatten og redusere formuegrunnlaget for driftsmidler.
- Styrke innsatsen mot svart arbeid, sosial dumping og skatte- og avgiftsunndragelser.
- Sikre at internasjonale konsern med aktivitet i Norge ikke tilpasser sin virksomhet med det formål å unngå å betale skatt i Norge.
- Arbeide for å innføre internasjonal beskatning av multinationale selskaper som er nullskatteyttere etter nasjonale skattetilpasninger.
- Styrke pendlernes skattefradrag.
- Innføre skattefradrag på det årlige sparebeløpet i Gårdssparing for unge (GSU).
- At Vinmonopolet overtar taxfreesalget av alkohol, på Avinor sine flyplasser
- Arbeide for å innføre internasjonal avgift på valutahandel (Tobin-skatt).
- Styrke arbeidet mot kapitalflukt og skatteparadis.

- øke skatten på formue, arv, utbytte og eiendom
- øke formuesskatten og gjøre den mer progressiv, samt fjerne rabatten for aksjer og driftsmidler.
- tette skattehull som gjør det mulig å slippe unna formues- og selskapsskatt.
- innføre avgift på arv med et høyt bunnfradrag og nye trinn for ekstra stor arv.
- utrede og innføre en egen omsetningsavgift på digital virksomhet og omvendt kredittfradrag for å bekjempe overskuddsflytting
- gjennomgå skattesystemet for næringsvirksomhet for å fremme grønne investeringer
- legge til rette for økt fagorganisering i alle deler av arbeidslivet.

MDG

De Grønne vil gjøre de miljøvennlige valgene lønnsomme for både enkeltpersoner og næringsliv. Prinsippet om at forurensere skal betale må styrkes i klimapolitikken og etableres på nye områder, som naturinngrep, miljøgifter og materielt forbruk. Avgiftene må være høye nok til å utløse rask effektivisering, utvikling av sirkulære, grønne løsninger og reell reduksjon i menneskenes fotavtrykk på jorda. På flere felt, som bruk av fossil energi, skal avgiftene bidra til at alt forbruk erstattes av miljøvennlige alternativer. Vi vil jobbe for bredest mulig internasjonal enighet om effektive miljøavgifter, men vil samtidig gå foran og innføre avgifter på nasjonalt nivå der dette er mulig.

De Grønne vil føre en politikk som gir en moderat økning i det samlede skatte- og avgiftsnivået, for å løse viktige samfunnsoppgaver i stortingsperioden. Et viktig grønt formål med skattesystemet er å gjøre det lett å starte nye bedrifter, utvikle ny teknologi og ansette folk. Vi vil flytte skatt fra arbeid til forbruk, og belønne gründervirksomhet og investeringer i forskning og utvikling.

Vi vil stanse utviklingen med økende sosiale forskjeller i Norge. Når kapital samles på stadig færre hender og sosiale forskjeller går i arv, fører det til urettferdig fordeling av muligheter og makt over samfunnsutviklingen. Høye inntekter og store formuer bør derfor beskattes mer, mens folk med lav og gjennomsnittlig inntekt bør betale mindre skatt.

De Grønne vil:

- Bruke avgifter til å gjøre det lettere å leve miljøvennlig. Vi vil for eksempel redusere avgiftene på frukt, grønt, økologisk mat, gjenbruk, reparasjoner, kollektivtransport, elsykler, og utleie og deling av elbiler, mens vi vil øke avgiftene på fossile flyreiser, kjøtt og fossilbiler.
- Innføre en naturavgift for å stanse skadelige og unødvendige naturinngrep i norsk natur og sørge for at løsninger og teknologier som innebærer lav naturskade blir mer konkurransedyktige. (Likelydende punkt i kap. 2.)
- Innføre flere skattefradrag for tiltak som gir redusert miljøbelastning eller økt naturkapital, for både bedrifter og privatpersoner.
- Kombinere økte miljøavgifter med lettelse i andre avgifter, som merverdiavgiften eller arbeidsgiveravgiften, med mål om at bedrifter som går foran med miljøvennlige løsninger samlet sett får en lettelse i skatter og avgifter. (Likelydende punkt i kap. 22.)
- Øke bunnfradraget i formuesskatten, samtidig som skattesatsen økes på større formuer. (Likelydende punkt i kap. 26.)

- Jobbe for at multinasjonale selskaper betaler en rimelig skatt på inntekter og verdier skapt i Norge, for eksempel ved å innføre en skatt på all omsetning generert i Norge.
- Sørge for åpenhet om eierskap i norske selskaper ved å utvide registeret for reelle rettighetshavere til å omfatte alle egentlige eiere, også eiere med mindre eierandeler.
- Gi kommuner mulighet til å innføre lokal turistskatt. (Likelydende punkt i kap. 35.)
- Skattelege leieinntekter fra utleie i egen bolig på linje med annen inntekt, med unntak for lavinntektshusholdninger.

Rødt

- Sikre at selskaper som går godt bidrar til å finansiere den felles infrastrukturen og velferden de er avhengig av ved å øke skatten på selskapsoverskudd, og stå opp mot det internasjonale skattekappløpet mot bunnen.
- Endre aksjeloven slik at utbytte mellom aksjeselskaper også skatteleges.
- Kreve økt kontroll av store selskaper, samt sikre åpenhet om aggressiv skatteplanlegging som tilbys av skatterådgivere, uten unntak for skatteadvokater.

Delingsøkonomi

Borgerlig side

Høyre

- utvikle et fremtidsrettet regelverk som muliggjør at nye digitale plattformer innen delingsøkonomi kan tas i bruk
- utvikle et regelverk for selskaper innenfor delingsøkonomien, som bidrar til økt seriositet, bedre sikkerhet og mer konkurranse

Venstre

Ny teknologi gir oss mange nye muligheter og arbeidsformer. Ny teknologi reduserer kostnader og øker utvalget av produkter og tjenester. Ny teknologi gjør det enklere å koble sammen arbeidstaker, arbeidsgiver, tjenester og varer. Det gjør livet vårt enklere og mangfoldet større. Vi er positive til en velregulert delingsøkonomi.

KrF

- Legge til rette for en delingsøkonomi der privatpersoner deler på underutnyttede ressurser.
- Utvikle mål for brutto nasjonal livskvalitet som et supplement til bruttonasjonalprodukt, for å unngå at økonomisk vekst blir det eneste og altoverskyggende målet for samfunnsutviklingen.

Rødgrønn side

Arbeiderpartiet

- Sørge for flere bildelingsløsninger og gjøre biloppstillingsplasser for bildeling tilgjengelige nær knutepunkter og i nye større bolig- og næringsprosjekter.

- Revidere husleieloven med mål om å styrke leietakere sine rettigheter og at det skal bli enklere å føre tilsyn og kontroll hos utleiery.

SV

SV vil

- støtte tiltak som kan styrke innslaget av ressursvennlig delingsøkonomi.
- støtte forskning på delingsøkonomi og opprette et offentlig senter for utvikling av ny delingsøkonomi.
- sikre god og nødvendig regulering av formidlingstjenester, slik at bedriftene betaler skatt der tjenestene utføres og de ansatte sikres gode lønns- og arbeidsvilkår.
- skattlegge rettferdig. SV vil arbeide for å få innført et prinsipp om at transaksjoner knyttet til tjenestekjøp skattlegges fullt ut der tjenesten ytes.

MDG

- Stille krav til nye næringer innenfor delingsøkonomien, med mål om et organisert arbeidsliv på lik linje med det øvrige arbeidslivet i Norge.

Rødt

- Digital koblingsøkonomi, også kalt delingsøkonomi, må reguleres slik at krav om regnskapsplikt følges, at regulære arbeidsforhold tilfredsstillr kravene i arbeidsmiljøloven og at inntektsstrømmer registreres og skattlegges.

Forenkling/digitalisering

Borgerlig side

Fremskrittspartiet vil:

- at grensen for årlig innrapportering av moms økes til 10 millioner kroner
- heve grensen for revisjonsplikt til 10 millioner kroner for alle virksomheter som bruker autorisert regnskapsfører
- forenkle krav til HMS for små bedrifter
- tilpasse arbeidsmiljøloven for små og mellomstore bedrifter
- motivere det offentlige til å gjøre innovative innkjøp
- gjøre det enkelt å starte egen bedrift
- styrke Kapitalfunn-ordningen
- gjennomgå arbeidsmiljøloven og tilpasse den til dagens arbeidsliv
- redusere arbeidsgiveravgiften
- fjerne arbeidsavgiften for lærlinger
- styrke opsjonsskatteordningen
- differensiere tvangsmulkt etter bedriftenes størrelse

Høyre

- gjennomgå nåværende regelverk i samarbeid med næringslivet for å sikre et oppdatert lovverk uten hinder for utvikling og innovasjon, for eksempel gjennom digitalisering

styrke konkurransen i mobil- og bredbåndsmarkedet slik at flere får tilgang til fast og mobilt bredbånd til en lavere pris

- ha som mål å dekke alle husstander, næringsliv, offentlige bygg og viktige vei- og jernbanestrekninger med høyhastighetsbredbånd i løpet av 2025, og legge til rette for at 5G-utbyggingen bidrar til at vi når målet

Venstre

Privat næringsliv skal kunne konsentrere seg om å skape arbeidsplasser og verdier. Derfor vil vi gjøre deres hverdag så enkel som mulig i møte med det offentlige.

Vi vil fortsette satsingen på digitalisering for å gjøre det enklere for bedrifter å rapportere inn til offentlige myndigheter.

For å forenkle bedrifters hverdag vil vi opprette en nettside med en felles oversikt over de støtteordninger og kompensasjoner bedrifter kan søke om. Vi vil redusere antall skattefradrag selvstendig nærings- drivende må forholde seg til ved å erstatte dem med ett minstefradrag. Det forenkler skatteseddelen og gjør hverdagen enklere.

Vi vil gjøre skatteinnbetalinger enklere for enkeltpersonforetak ved å endre ordningen fra forskuddsbetaling til etterskuddsbetaling.

Vi vil sette ned en kommisjon som kan komme med forslag til harmonisering og forenkling av norske næringsrelaterte lover og forskrifter. Slik vil vi gjøre det enklere å navigere regelverket.

KrF

- Legge til rette for at digitaliseringen i samfunnet skal styrke den enkeltes personvern, blant annet ved å gi enkle muligheter for innsyn og kontroll over egne personopplysninger.
- Sørg for at offentlig sektor kan utnytte mulighetene digitalisering og ny teknologi gir for å løse sine oppgaver på nye og innovative måter.
- Fortsette arbeidet med digitalisering av offentlige tjenester i tråd med føringene i Digital Agenda for Norge. IKT-sikkerheten må ivaretas og tilpasses et nytt trusselbilde
- Forsterke samarbeidet om digitalisering med kommunesektoren, herunder tiltak for økt bruk av velferdsteknologi og digitale verktøy og læringsressurser i skolen.
- Gjennomføre en forenklingsreform: Næringslivets rapporteringer og søknadsprosesser må forenkles. Unødige lover, forskrifter og regler må fjernes, med mål om å redusere næringslivets kostnader med 10 milliarder kroner i perioden 2021 – 2025. Det bør særlig legges vekt på å få til forenklinger for små og mellomstore bedrifter. Digitale verktøy bør tas i bruk for å sikre at opplysninger bare må rapporteres én gang og det bør etableres én inngang til virkemiddelapparatet.

Rødgrønn side

Arbeiderpartiet

For Arbeiderpartiet er hovedprioriteringen i digitaliseringspolitikken å:

- Digitalisere offentlig sektor på en måte som gjør kvaliteten bedre og den offentlige forvaltningen mer åpen, som sikrer løsninger for god offentlig forvaltning av data, og som desentraliserer langt mer av tjenestetilbudet enn det som er tilfelle i dag.
- Motvirke nye klasseskiller ved å styrke det organiserte arbeidslivet, gjennomføre et historisk løft for kompetanseheving gjennom hele arbeidslivet og i befolkningen generelt, og sikre at også de nye digitale aktørene bidrar til fellesskapet ved å betale skatt.
- Føre en strategisk industri- og næringspolitikk for å skape nye jobber, og gjøre offentlig sektor til en partner for selskaper som kan levere nye digitale løsninger innen blant annet helse, omsorg og energi.
- Føre en politikk for mer åpenhet og samarbeid for å sikre personvernet, datadeling og rettfærdig konkurranse.

Arbeiderpartiet vil:

- Legge til rette for tunge digitale miljøer flere steder i offentlig sektor og over hele landet, slik at offentlig sektor blir en strategisk partner for det digitale næringslivet.
- Teste ut en ordning med frie innovasjonsmidler, der de fremste teknologi- og kunnskapsmiljøene årlig inviteres til å foreslå digitaliseringsgrep som kan forbedre tjenestene offentlig sektor tilbyr.
- Gjennomføre en grundig digital vask av det norske lovverket med mål om å identifisere og fjerne hindringer for innovasjon og digitalisering.
- Gjennomføre et bredt kartleggingsarbeid av endrede prosesser i offentlig sektor som følge av håndteringen av covid-19, for å identifisere læringspunkter og forbedringer som vi tar med oss og utnytter etter at pandemien er over.
- Arbeide internasjonalt for å sikre at de globale plattformsselskapene skattlegges effektivt, og gjennomføre nasjonale tiltak ved utilstrekkelig fremgang i dette arbeidet.
- Lage en nasjonal strategi og et godt regelverk for data gitt av innbyggerne, for å sikre økt verdiskaping og at fellesskapet tar del i verdiskapingen.
- Ta initiativ til et samarbeid mellom myndigheter og næringsliv om et nordisk talentrekrutteringsprogram, som skal sikre at bedrifter får økt tilgang til de fremste digitale talentene i verden.
- Etablere flere nye forskningsentre for næringsdrevet digitalisering (FND), som samler ekspertise fra forskning, akademia og næringsliv etter modell fra tilsvarende ordninger på miljøvennlig energi.
- Styrke innsatsen på forskning, utvikling og innovasjon innenfor muliggjørende teknologier, som kunstig intelligens, stordata, autonome systemer og tingenes internett.
- Utvikle en nasjonal tiltaksplan for cybersikkerhet i næringslivet i samarbeid med Næringslivets sikkerhetsråd. Planen bør særlig rettes inn mot små og mellomstore bedrifter.
- Vurdere krav om datadeling fra private selskaper og beskytte innbyggerne mot digital overvåking og påvirkning.
- Legge til rette for god opplæring og hjelp til brukere som ikke behersker digital teknologi.
- Legge til rette for at informasjon, kommunikasjon og IKT er universelt utformet.
- Utarbeide en nasjonal strategi og retningslinjer for personvern og digitalt privatliv, og ta et internasjonalt initiativ til internasjonale minstestandarder for personvern.

Senterpartiet

Senterpartiet vil:

- Stanse veksten i statsforvaltningen og redusere antall direktorater.

- Forhindre oppstykkningen av offentlige virksomheter for å stanse ansvarspulveriseringen av offentlige tjenestetilbud.
- Gjennomføre et tillitsløft i statlig sektor med sikte på redusert mål- og resultatstyring og gi mer handlingsrom i førstelinjen. Et tillitsløft skal gjennomføres i nært samarbeid med de ansatte og organiseres gjennom et trepartssamarbeid.
- At New Public Management ikke skal dominere som ledelsesmodell i det offentlige.
- Legge grunnlaget for utflytting av statlige arbeidsplasser også til mindre kommuner og geografisk spredt i hele landet.
- Legge til rette for at statlig ansatte kan jobbe desentralisert og etablere desentraliserte kontorfellesskap der det er grunnlag for det.
- At bruken av konsulenter i offentlig virksomhet skal vesentlig reduseres. Forvaltningen skal i stedet ha fokus på å bygge opp egen kompetanse.
- Lede ressurser og myndighet til de delene av offentlig sektor som yter tjenester til befolkningen.
- Redusere krav til internrevisjon i statlige etater.
- Arbeide for forenkling av lover, forskrifter og skjema.
- Forenkle kontroll- og rapporteringssystemene i det offentlige slik at flere ressurser kan brukes til tjenesteproduksjon.
- Styrke arbeidet med å samordne statlige innsigelser og sette klare tidsfrister og begrensninger for å unngå unødige forsinkelser i planprosesser.
- Stimulere til innovasjon og tjenesteutvikling nær brukere og leverandører.
- Nedskalere det nye regjeringskvartalet, og sørge for en gjenoppbygging som sikrer gode byrom i
- Oslo og ivaretar de ansatte. Senterpartiet vil arbeide for å redusere prosjektet og bruke mer av eksisterende lokaliteter.

SV

SV vil

- forenkle rapportering for private virksomheter, samt legge til rette informasjonsarbeid/kurs fra det offentlige rettet mot sjølstendig næringsdrivende og små og mellomstore bedrifter når det gjelder arbeidslivsregelverk og rapporteringskrav til offentlige myndigheter.

Automatisering og digitalisering gjør det særlig viktig å legge til rette for at folk som er i arbeid, kan få ny og oppdatert kompetanse. Dette gjelder spesielt for grupper av arbeidstakere hvor egen arbeidsplass ikke oppleves som en god arena for læring.

MDG

- Kreve åpenhet og innsyn i pengestrømmene til plattformsselskaper, for å motarbeide skatteunndragelser og svart arbeid.
- Bedre muligheten for at kommuner kan gjøre direkte innkjøp fra lokale leverandører ved å forenkle anbudsprosesser for små anskaffelser i offentlig sektor.
- Lette vilkårene for etablering og drift av små og mellomstore bedrifter ved å forenkle skatteregler og rapporteringskrav, og gjøre det enklere for små bedrifter å delta i offentlige anbud.

Rødt

- Ny teknologi må brukes til å humanisere arbeidslivet, skape mer utfordrende jobber og sikre de ansattes personlige og faglige utvikling.
- De ansatte må sikres full medbestemmelse når det gjelder utvikling og bruk av ny teknologi.
- Den massive overvåkingen og detaljkontrollen av de ansatte, som mye av den nye teknologien muliggjør, må avvises.
- Den nye plattformøkonomien (eks. Uber, Airbnb) må reguleres slik at de som arbeider i denne økonomien sikres sosial trygghet, regulerte arbeidsforhold og faglige rettigheter på linje med andre arbeidere. Ansatte som blir overtallige grunnet teknologisk utvikling må sikres nye jobber – inkludert gjennom videreutdanning og kompetanseutvikling der det er nødvendig.
- Den økende digitaliseringen og automatiseringen må koples til et perspektiv om kortere arbeidstid.

Kompetanse og yrkesopplæring

Borgerlig side

Fremskrittspartiet:

- basere opptak til videregående skole på karakterer i fag som er relevante for elevens utdanningsprogram
- legge til rette for et bedre samarbeid mellom skole og næringsliv
- videreutvikle og styrke Ungt Entreprenørskap og lignende næringsrelevant elevarbeid
- sikre fritt skolevalg i hele landet, også over fylkesgrensene
- styrke innholdet i skolehelsetjenesten
- at utdanningstilbudet skal gjenspeile det forventede behovet i samfunnet
- vurdere å øke dagens grense på 10 dager dokumentert fravær i den videregående skolen
- at privatister skal ha muligheten til å ta eksamen gjennom et hurtigløp
- fjerne arbeidsgiveravgift for lærlinger
- arbeide for økt kapasitet innen utdanning av helsepersonell
- at fullført og godkjent fagbrev skal gis to tilleggspoeng

Høyre

Stadig flere velger yrkesfag, får læreplass og fullfører med fagbrev. Dette er en positiv utvikling som Høyre vil styrke i årene som kommer. Samtidig ser vi at frafallet ved de yrkesfaglige linjene fortsatt er høyere enn på studieforberedende. Høyre vil derfor ytterligere utvikle og styrke yrkesfagene så flere fullfører og består.

Norge står i fare for å mangle 90 000 fagarbeidere i 2035. Derfor vil Høyre fortsette yrkesfagløftet for å sikre elevene en god og relevant fagutdanning og landet den fagkompetansen vi har behov for.

Høyre vil

- fortsette å øke lærlingtilskuddet og ha som mål at det på sikt skal ligge på samme nivå som kostnaden til en yrkesfaglig skoleplass
- øke utstyrstipendet til de dyreste studieretningene
- innføre en gaveforsterkningsordning for å sikre bedre og mer oppdatert utstyr i de

videregående skolene, og innføre krav til minstestandard på utstyr som utvikles i samarbeid mellom skoler og næringsliv

- støtte alternative opplæringsarenaer og vurdere ordninger hvor en større del av yrkesfagopplæringen kan tas gjennom aktører uten egenproduksjon
- styrke opplæringen i vg3 i skolen for elever som ikke har fått læreplass, og vurdere å utvide dette til to år for å få plass til en mer praktisk og arbeidslivsrelevant innretning
- at dimensjonering av studietilbud i sterkere grad fastsettes ut fra næringslivets behov og tilgjengelige læreplasser, og at Y-nemndenes rolle skal styrkes, og deres anbefalinger tillegges avgjørende vekt
- stille krav om at alle fylkeskommuner må ha tilbud om YSK – yrkesteknisk og studiespesialiserende kompetanse
- vurdere lærlingefond hvor alle virksomheter innen bransjer som det er utviklet fag- eller svennebrev for, skal bidra økonomisk for å dekke deler av utgiftene til opplæring av lærlinger i bedrift
- se på muligheten for å gi yrkesfagelever et utdanningsløp som resulterer i et fagbrev på engelsk, etter modell fra IB-linjen

Venstre

Det må bli lettere å kombinere praktisk arbeid og teori på yrkesfagslinjene, og alle elever må få praktisk erfaring med faget sitt fra første trinn. Vi vil også gjøre det mulig for yrkesfagelever å ta flere fagbrev.

Vi mener også at det må finnes ulike løp med større fleksibilitet innen yrkesfag. Yrkessjåførkompetanse (YSK) og 1+3 år på yrkesfaglig utdanning må inn som faste elementer i videregående opplæring. På samme måte vil vi styrke fagbrev for voksne og samarbeidet med næringslivet.

Vi vil øke lærlingtilskuddet, fjerne arbeidsgiveravgiften for lærlinger og øke rådgivningskompetansen til fylkeskommunene for opplæring og oppfølging av bedrifter som ønsker å ta imot lærlinger.

KrF

- Styrke rådgivnings- og veiledningstjenesten før og under videregående opplæring.
- Legge til rette for bedre sammenheng mellom opplæring i videregående skole og i bedrift gjennom å styrke skolens mulighet til å lage vekslingsmodeller lokalt.
- Styrke skoler som tilbyr alternative løp for å oppnå yrkes- eller studiekompetanse.
- Fjerne aldersgrensen for rett til videregående opplæring og 5-årsgrensen for retten til å fullføre.
- Forsterke innsatsen for å skaffe flere lærlingplasser ved å øke lærlingtilskuddet.
- At fylkene selv, som eier av videregående skole, skal kunne bestemme inntaksordning og kunne tilpasse den til regionale og lokale forhold som tar hensyn til en spredt skolestruktur.

- Beholde fraværgrensen, men bytte ut den rigide 10 prosentgrensen med 15 prosent i 2- og 3-timers fag.
- Gi skolehelsetjenesten mulighet til å dokumentere gyldig fravær.
- At skolelever med annen religiøs tilhørighet enn kristendommen skal få en utvidet fraværskvot ved markering av religiøse høytider.
- At personlig økonomi skal være en del av alle linjer ved videregående opplæring i Norge
- At elevene skal ha krav på samtale med skolepsykolog eller helsesykepleier innen 48 timer etter at personen har tatt kontakt.
- Fjerne arbeidsgiveravgiften for lærlinger.
- At elever som ikke får læreplass skal ha rett til kvalifiserende tiltak.
- Sikre at vi har kvalifiserte lærere.
- Opprette mentorordning også i den videregående skolen.
- Styrke videregående utdanning i yrkesfag, og sikre at alle fag har oppdatert utstyr slik at de yrkesfaglige programmene blir attraktive og lærlingene har den kompetansen næringslivet.
- Legge til rette for læring hele livet ved å styrke etter- og videreutdanningstilbudet, og legge til rette for mer desentralisert etter- og videreutdanning.
- Gjennomføre et kvalitetsløft for den høyere yrkesfaglige utdanningen, og likestille fagskolestudenter med andre studenter

Rødgrønn side

Arbeiderpartiet

Arbeiderpartiet vil:

- Innføre «praktiske ferdigheter» som en sjette grunnleggende ferdighet, fordi praktiske ferdigheter er kunnskap som er viktig og verdifull i seg selv, der elevene skal skape, utforske, utvikle kreativitet, innovasjon, problemløsning, og kritisk tenking.
- Øke bruken av praktisk læring i alle fag, og vurdere hvordan praktisk læring kan fremmes og vektlegges i kompetansemål, vurdering og eksamensformer.
- Styrke praktisk læring i teoritunge fag ved å lage en nasjonal strategi som sørger for at det utvikles og deles innovativ og engasjerende metodikk, særlig i basisfagene norsk, matematikk og engelsk.
- Legge til rette for at alle skoler har tilgang til verksted, skaperverksted, sløydsal, og tilsvarende læringsarenaer gjennom et spleiselag mellom stat og kommune, og begynne med ungdomsskolene.
- Praktisk pedagogikk og didaktikk skal vektlegges i lærerutdanningene og i etterog videreutdanning for lærere i alle fag.
- Styrke og forbedre de praktiske og estetiske fagene gjennom en egen strategi, ved blant annet å sikre at skolene har materialer og utstyr.
- Gi lærere mulighet for etter- og videreutdanning også i praktiske og estetiske fag.
- Øke andelen kvalifiserte lærere innen de praktiske og estetiske fagene.
- Gjennomgå valgfagene i ungdomsskolen og stille krav om at alle skoler skal tilby minst ett praktisk rettet valgfag som gir standpunktkarakter.
- Evaluere eksamensordningen, både på ungdomsskole og videregående skole, slik at eksamen/sluttvurderingen gjenspeiler kompetansemålene i læreplanene.
- At kunnskap om den norske modellen og trepartssamarbeidet skal få en større plass i undervisningen på skolen.

- Legge til rette for at alle ungdomsskoler har tilbud om elevbedrift og utplassering i arbeidslivet. • Videreutvikle entreprenørskap i skolen som valgfag.
- Stille strengere krav til kvaliteten og omfanget på svømmeundervisningen, slik alle barn lærer å svømme.
- Sikre at alle elever fortsatt har tilgang til skolebibliotek, også elever på privatskoler, og inkludere skolebibliotekarene i det pedagogiske arbeidet.

Senterpartiet

Senterpartiet vil:

- Sørge for at fagopplæringstilbudet på en bedre måte speiler samfunnets og arbeidslivets behov.
- Opprettholde kravet om at både norske og utenlandske bedrifter må ha lærlinger for vinne
- offentlige oppdrag når det gjelder tjenester og bygg- og anleggskontrakter i bransjer med særlig behov for læreplasser.
- Stille krav om minst tre lærlingplasser per 1000 innbygger i kommunen, og minst tre per 5000 innbygger i fylkeskommunen.
- Øke lærlingtilskuddet.
- Sikre oppfølging av lærlinger som avbryter lærlingtiden sin uavhengig av ungdomsretten.
- Styrke samarbeidet mellom skole og bedrift for å tilby alternative opplæringsløp med større vekt på læring i bedrift.
- At alle videregående skoler skal tilby fleksible opplæringsløp, blant annet vekslings mellom
- skole/læretid slik at flere kan starte læretida allerede fra Vg1.
- At fylkeskommunene i samarbeid med bedrift og opplæringskontor skal ha hovedansvaret for oppfølging av yrkesfagelever gjennom hele det fireårige løpet (både læretid og skoletid). Lærlingene skal ha tilgang til skolens oppfølgingstjeneste som sosiallærer, skolehelsetjeneste og rådgivningstjeneste.
- Legge til rette for et tettere samarbeid mellom de videregående skolene og bedrifter om lokaler og utstyr i opplæringen i yrkesfagene.
- Sikre utdanning, kompetanse og lærlingplasser i tradisjonshåndverk.
- Satse på internasjonal utveksling, også for lærlinger.
- Sikre etter- og videreutdanningstilbud for fagskolelærere for å opprettholde høy faglig kvalitet på utdanningstilbudet.

SV

- innføre større fleksibilitet i yrkesfagene og gjøre fellesfagene mer relevante for arbeidslivet elevene skal ut i.
- gjøre det enklere å bytte fra studieforbereidende program til yrkesfag at fordelingen av elev- og lærlingplasser i større grad fastsettes ut fra framtidens og samfunnets behov. Yrkesopplæringsnemndenes rolle må styrkes
- stimulere bedrifter til å utdanne fagarbeidere med flere fagbrev.
- arbeide for desentraliserte fagskoletilbud.
- gjennomføre en reform der arbeidstakerne får rettigheter til betalt permisjon for etter- og videreutdanning
- Automatisering og digitalisering gjør det særlig viktig å legge til rette for at folk som er i arbeid, kan få ny og oppdatert kompetanse. Dette gjelder spesielt for grupper av arbeidstakere hvor egen arbeidsplass ikke oppleves som en god arena for læring.

- opprette et kompetansesenter for yrkesfag i Vestland for å styrke kompetansereformen i privat og offentlig sektor.
- øke antall fagskoleplasser og jobber for at en større del av arbeidsstyrken skal ha en fagskoleutdanning for å oppfylle kravene til næringslivet i dag.
- innføre rett til ett år med tilrettelagt grunnskoleopplæring på en videregående skole for folk som ikke har fullført grunnskoleopplæringen.
- opprette deltidsopplæring, blant annet rettet mot ansatte i oljenæringa, for å sikre muligheter for videreutdanning. Det må også opprettes økonomiske støtteordninger for framtidsrettede fagbrev med normal lønn i læretida.

MDG

De Grønne vil utvikle en videregående skole som fremmer læringslyst og mestring, med ulike tilbud som sikrer at flest mulig er rustet for en jobb eller videre utdanning. Unge skal få et godt grunnlag både for å ta fagbrev og å begynne på høyere utdanning.

Ungdom tar viktige og vanskelige valg når de velger hvilken vei de skal gå etter endt grunnskole. Samfunnet må legge til rette for at alle får god informasjon om hvilke muligheter de har og hjelp til å finne den utdanningen som passer den enkelte best. Gode lærere er viktige for en god skole. Lærere med god fagkompetanse ivaretar læringslyst og gjør skolehverdagen meningsfull for elevene.

Vi trenger flere dyktige fagarbeidere. De Grønne vil føre en politikk for fag- og yrkesopplæringen som sørger for at vi har god rekruttering til de avgjørende oppgavene for framtida. Omfanget og innholdet i opplæringstilbudet må tilpasses elevenes og de enkelte næringsenes behov. Ikke minst må yrkeskompetansen utvikles i takt med næringslivets økende bidrag til bærekraftig utvikling.

Frafallet i videregående skole er for høyt. De Grønne vil satse på god rådgivning og flere muligheter til å gjennomføre og fullføre videregående opplæring.

- Gjennomføre forsøk med alternativer til dagens eksamen, med mål om å yrkestilpasse fellesfagene i videregående opplæring ytterligere og sikre en sluttvurdering som bedre representerer elevenes kompetanse.
- Tilrettelegge for ordninger hvor læretiden i bedrift kan fordeles over hele opplæringstiden.
- Innføre lovfestet rett til læreplass, fjerne arbeidsgiveravgiften for lærlinger og stille strengere krav i offentlige anbud og offentlige institusjoner om bruk av lærlinger og fagarbeidere.
- Styrke tilbud om praktisk læring som kan hjelpe ungdom til videre utdanning eller arbeid gjennom en større satsing på produksjonsskoler.
- Styrke samarbeid mellom fylkeskommuner og næringsliv for å sørge for mer relevant praksis i løpet av yrkesopplæringen.
- Gjøre det enklere å ta omvalg i videregående opplæring og å ta fag- og yrkesopplæring senere i livet.
- Stille kompetanse- og kvalitetskrav til instruktører og oppfølgingen av læreplanen for fagopplæring i bedrift.
- Innføre differensierte lærlingtilskudd for å øke mulighetene til læreplass for elever med lav teoretisk kompetanse.
- Gi fullt utstyrsstipend til elever på linjer der det er behov for særskilt utstyr for å gjennomføre utdanningen.

Rødt

- Arbeidslivet må åpnes opp for flere uten formell yrkeskompetanse. Det må gis tilbud og støtte til kurs/utdanning eller omskolering.
- Ivareta spesialkompetansen til arbeidsinnvandrere, asylanter og øvrig minoritetsbefolkning ved å forenkle systemet for videreutdanning.
- Gjøre det enklere for eldre å bidra i arbeidslivet, for eksempel som mentorer for yngre uten formell yrkeskompetanse.
- Retten til lærlingeplasser må lovfestes og inntaket av lærlinger styrkes.

Samferdsel

Borgerlig side

Fremskrittspartiet

Fremskrittspartiet vil:

- at Samferdselsdepartementet skal ha en klarere rolle i å utvikle veisektoren
- at Statens Vegvesen med Vegdirektoratet erstattes av et nytt forvaltningsorgan for veisektoren
- at veiselskapet Nye Veier skal få skal få ansvaret for en større del av veisektoren samt beredskaps- og trafikksikkerhetsarbeidet
- at veiselskapet Nye Veier og det nye forvaltningsorganet i veisektoren skal likestilles som premisseleverandør, utreder og bidragsyter med fakta og innspill til Samferdselsdepartementet
- etablere et høyhastighetsveinett som binder byer og regioner sammen på en effektiv, sikker og miljømessig måte
- ha større samsvar mellom fartsgrenser og veistandard, samt øke fartsgrensen på motorveier til gjennomgående 130 km/t
- liberalisere veinormalene til et nivå på linje med naboland og redusere kravet til trafikkmengde for å kunne bygge ut fire felts vei
- nedbetale gjelden til bompengeselskapene og dermed fjerne dagens bomstasjoner
- avvikle system med elektronisk veiprising
- innføre prosjektfinansiering av lengre transportkorridorer for en mer effektiv utbygging
- gi kommuner rentefrie lån som øremerket opprustning, vedlikehold og nybygging
- at staten har beslutningsmyndighet for valg av veitrasé for hovedfartsårer av nasjonal interesse
- øke bevilgningene til rassikring og viltsikring av veinettet
- staten skal være erstatningsansvarlig for skade på kjøretøy som følge av egenskaper ved riksveier og dårlig vedlikehold
- etablere flere raste- og hvileplasser tilpasset yrkessjåførenes behov
- prioritere eksportveier og at viktige «næringsveier» tilbakeføres til staten fra fylkeskommunene
- at politiets ATK-senter skal avvikles og ressursene overføres til andre prioriterte politioppgaver
- avvikle nullvekstmålet for biltrafikk
- holde fergeprisene nede for folk og næringsliv

- igangsette et forskningsbasert prøveprosjekt med alternativer til veisalt som vintervedlikehold

Jernbanetransport

Fremskrittspartiet vil:

- etablere jernbaneutbyggingselskapet Nye Baner
- bygge intercitystrekningene med dobbeltspor raskt, med økt frekvens og hastigheter
- oppgradere jernbanenettet mellom de store byene og landsdelene til å tåle høy hastighet
- anskaffe nytt togmateriell for å øke kapasiteten, kvaliteten og kostnadseffektiviteten i togtilbudet
- prioritere godstransporten på lengre strekninger med flere og lengre kryssningsspor
- åpne flere togstrekninger for konkurranse
- selge statens indirekte eierskap i Bring
- avvikle statens eierskap i VY
- igangsette konsekvensutredning og bygge ut Nord-Norgebanen

Luftfart

Fremskrittspartiet vil:

- styrke private flyplassers rammebetingelser og fremme konkurranse mellom flyplasser
- stimulere til lokal deltakelse i eierskap og drift
- at Avinors monopol avvikles og at staten legger til rette for størst mulig grad av konkurranse
- innføre ordning med avløsningsmidler i forbindelse med endringer i flyplasstruktur
- arbeide for at utvalgte flyplasser, som har nærhet til høy produksjonsaktivitet, skal utvides til å kunne være en eksportflyplass også for utenlandsfly

Sjøtransport

Fremskrittspartiet vil:

- at offentlige og private havner skal likebehandles
- definere noen havner som nasjonale knutepunkter
- redusere avgiftsbelastningen i sjøtransporten
- at bruken av ferger på riks- og fylkesveier skal være kostnadsfri
- ha felles standarder for konkurranseutsetting av fergestrekninger
- styrke den frivillige redningstjenesten

Høyre

- koble næringspolitikk, transportpolitikk og klimapolitikk tettere sammen
- fortsette den historiske satsingen på samferdsel gjennom å oppfylle Nasjonal transportplan
- legge til rette for at Norge kan bli et foregangsland i utviklingen av nye, sikre og bærekraftige mobilitetsløsninger
- etablere en nasjonal strategi for innovasjon innen transportteknologi, med tettere samarbeid mellom myndigheter, samferdselsaktører, teknologibedrifter og forskningsmiljøer
- legge til rette for at Norge kan bli en testarena for utvikling av autonome kjøretøy

- legge til rette for utbygging av hurtig- og lynlading for elbiler i hele landet
- trappe opp støtten til utslippsfrie nyttekjøretøy
- at Norge skal være pådriver og arena for utvikling, testing og tidlig implementering av elektrifiserte fly og andre null- og lavutslippsluftfartøy
- endre flyavgiftssystemet slik at det blir rimeligere å reise med null- eller lavutslippsfly
- gradvis innføre utslippsforbud for skip etter hvert som teknologien tillater dette, og arbeide for et internasjonalt utslippsforbud
- innrette avgiftene slik at det fremdeles lønner seg å velge klimavennlige kjøretøy, men at bruksavgiftene fordeles mer rettferdig
- fortsette å iverksette tiltak fra regjeringens handlingsplan for fossilfri kollektivtransport
- satse på løsningene som best kutter utslipp på vei, på bane, på sjø og i luften
- ha som mål at det første elektriske passasjerflyet skal være i luften i 2025
- legge til rette for at kommuner og fylkeskommuner benytter seg av det handlingsrommet de allerede har til å fravike veinormalkravene, slik at de kan bygge mer gang- og sykkelvei, som vi vet er viktige trafikksikkerhetstiltak
- opprettholde statens andel av kostnadene for kollektivutbygginger i og rundt de største byene
- ha brukerfokus i kollektivtransporten for å gjøre den mer attraktiv og brukervennlig
- fortsette å ruste opp kollektivnettene
- nå målet om at den nasjonale reiseplanleggeren Entur kan tilby både reiseinformasjon og billetter for all kollektivtransport
- etablere byvekst-/bymiljøavtaler med de ni største byområdene og vurdere en utviklet belønningsordning for de mindre byene
- ta i bruk ny teknologi og smartere og mer fleksible løsninger som gjør kollektivtransport mulig for enda flere
- ta i bruk stordataanalyser for å kartlegge reisebehov og tilpasse tilbud
- forbedre infrastrukturen i tilknytning til havnene
- sørge for gode rammevilkår for kommersielle havner

Flytilbudet er distriktenes kollektivtransport. Flytilbudet knytter oss sammen og gir tilgang til resten av verden. Flere steder i landet, særlig langs kysten, er det luftfarten som utgjør kollektivtilbudet for å frakte folk over lengre avstander. Høyre mener et godt flytilbud er vesentlig for et eksportorientert næringsliv, for internasjonal turisme til Norge og for folks bevegelsesfrihet. Høyre vil arbeide for en mest mulig sikker og effektiv luftfart.

- sikre et godt flytilbud over hele landet og særlig prioritere utbygging og vedlikehold av kortbanenettet
- legge til rette for kommersiell konkurranse og lønnsom luftfart gjennom et balansert avgiftssystem og tilrettelegging av infrastruktur
- sikre at Avinor og de ikke-statlige flyplassene har forutsigbare betingelser for å gjennomføre nødvendige utbygginger i lufttransporten
- øke omsetningskravet for bærekraftig biodrivstoff i flydrivstoff og legge til rette for andre miljøvennlige alternativer når teknologien er tilgjengelig, for å redusere klimagassutslippene fra flytransporten
- legge til rette for gode rammevilkår for de privateide/privatdrevne flyplassene

Venstre

Frihet til å reise grønt

Vi vil halvere utslippene fra transportsektoren innen 2030 sammenlignet med 2005. Da trenger vi velfungerende miljøvennlige transport- løsninger.

Vi vil satse på miljøvennlige alternativer som elektrisitet, avansert biodrivstoff, biogass, ammoniakk og utslippsfri hydrogen. Miljøvennlig transport er nøkkelen til å kutte utslipp. Alle vinner på at flere får friheten til å velge grønt.

Transporttilbudet skal være miljøvennlig, effektivt, trygt og rimelig. Hvilken transportløsning som er riktig, varierer fra sted til sted. Vi satser ikke på én teknologi eller én løsning, men på noen grunnleggende prinsipper.

Byene vokser, og det gjør også behovet for bedre grønne transportløsninger. Vi vil satse på grønne løsninger der innbyggernes behov kommer først.

Vi vil gjøre det billigere å velge kollektivtransport. Det klimavennlige alternativet skal alltid være det beste, enkleste, raskeste og rimeligste. For barn, unge og studenter er kollektivtransport viktig for frihet i egen hverdag. Derfor vil vi innføre et nasjonalt ungdomskort som gjør det enklere å reise kollektivt. Vi ønsker også gode familierabatter på buss og tog, slik at flere familier kan velge vekk bilen.

Vi vil videreføre de eksisterende byvekstavtalene og åpne for nye, uten at de nye skal gå på bekostning av finansieringen av de avtalene som er inngått. Dette er avtaler mellom staten, fylkeskommunen og kommunen, som finansierer mer grønn bytransport og reduserer utslipp.

Vi vil at staten som hovedregel skal ta halvparten av regningen for større kollektivutbygginger, og ta inntil to tredjedeler når utbyggingen er del av en byvekstavgift.

Innen 2025 vil vi at all kollektivtransport skal være fossilfri. Vi er godt på vei mot utslippsfri kollektivtransport, og flere alternativer drives allerede med fornybar energi.

Å gå, sykle eller ta kollektivtransport gir reisefrihet uten privatbil. Vi vil sikre raskere utbygging av gang- og sykkelveier og innføre nasjonale retningslinjer som oppmuntrer til å sette av areal for disse.

Vi vil prioritere utbygging av jernbane, kollektivtransport og gang- og sykkelveier. Når det gjelder utbygging av motorvei, vil vi prioritere de prosjektene som har et stort forbedringspotensial for miljø, bymiljø og trafikksikkerhet.

Vi vil gi storbyene frihet til å velge om de vil overta ansvaret for den lokale kollektivtransporten, slik at de kan tilby innbyggerne sømløse reiseopplevelser.

Vi vil sikre ladeinfrastruktur i hele landet, etablering av minst 30 hydrogenfyllestasjoner og et nasjonalt nett av fyllestasjoner for biogass innen 2025. Fyllestasjonene må også være tilpasset for tungtransport. Vi vil bygge bedre infrastruktur for lading og påfyll av fornybart drivstoff i hele landet. Slik kan fornybart drivstoff bli et reelt alternativ alle steder i Norge. Vi vil fortsette å utvikle bruk av norskprodusert bærekraftig biodrivstoff. Biodrivstoff er et viktig tiltak for å redusere utslipp på norske veier. Vi ønsker å øke bruken av bærekraftig biodrivstoff og fjerne biodrivstoff som ikke er bærekraftig.

Vi vil jobbe for høyhastighetsbaner som knytter sammen våre store byer, og knytter Norge sammen med kontinentet. Vi må redusere reisetiden mellom de store byene og mellom Norge og andre europeiske land. Vi vil ha flere avganger, sette ned billettprisene på de samme togstrekningene og bidra til et felles billettsystem i Europa.

Vi vil øke antall soveplasser på norske nattog og legge til rette for nattog fra Oslo til europeiske storbyer som Berlin. Nattog er et viktig tilbud for å redusere jobbreiser med fly. Gjør vi alt dette, flytter vi også mest mulig flytrafikk til bane.

Vi har vært pådrivere for og satt i gang utredning av jernbane i Nord- Norge. Vi vil fortsette dette arbeidet for fremtidens nødvendige klimavennlige transportløft mellom nord og sør.

Vi vil fortsette å sette driften av jernbanestrekninger ut på anbud, slik at vi frigjør mer penger til å investere i selve jernbanenettet. Vi vil også utrede muligheten for å etablere Nye Baner, etter modell fra Nye Veier. Ved å åpne for å la private drive jernbane gjennom anbud vil staten

de neste årene både kunne spare mange milliarder kroner og skape et bedre togtilbud.

Vi vil utvide dagens nullutslippskrav for cruisetrafikk i verdensarvfjordene til å gjelde langs hele kysten og legge til rette for landstrømanlegg og fyllestasjoner i alle aktuelle havner.

Vi vil ha utslippsfrie fly og mer transport fra luft over på jernbane. Vi vil se den første kommersielle nullutslippsruten i Norge innen 2025. Norge skal være først og best på nullutslippsfly.

Vi vil opprettholde flytilbudet og sikre ikke-kommersielle ruter med lavere priser enn i dag, gjennom offentlige rutekjøp der det ikke finnes gode alternativ til fly. Samtidig vil vi gjøre disse reisene mest mulig miljøvennlige ved å legge til rette for å drifte kortbanenettet med elfly innen få år. I tillegg vil vi øke innblandingskravet for avansert biodrivstoff i flydrivstoff.

Vi vil endre flypassasjeravgiften til en miljøavgift basert på utslipp, slik at flyselskapene får større insentiv til å redusere utslipp og samtidig bruke kapasiteten på flyene bedre enn i dag. Vi mener at lange flyreiser bør ha en høyere klimaavgift enn i dag. Derfor vil vi øke flypassasjeravgiften for flyreiser til land utenfor Europa.

Dagens taxfree-ordning gjør at vi subsidierer forurensende flyreiser med skattefritak på alkohol og tobakk. Vi vil avvikle ordningen og kompensere Avinor og private flyplasser gjennom tilskudd over statsbudsjettet.

Vi vil bremse økningen i klimafiendtlig flytransport ved å si nei til flere rullebaner på Gardermoen og Flesland.

Kristelig Folkeparti

Norge er et langstrakt land. Gode, moderne og trafikksikre transportsystemer er avgjørende for å skape en enklere hverdag og gode bo- og arbeidsmarkedsområder, opprettholde spredt bosetting og redusere avstandsulempene for norske bedrifter. Transportsektoren står samtidig midt i det grønne skiftet. Norge bør være en foregangsnaasjon for miljøvennlig samferdsel og klimakutt.

Kristelig Folkeparti vil:

- Skape verdens mest miljøvennlige transportsystem, ved å elektrifisere transportsektoren, fremme nullutslippsløsninger og bekjempe lokal luftforurensing.

- Binde landet sammen og redusere avstandsurempene med gode og fremtidsrettede transportløsninger, slik at vi kan opprettholde bosetting og verdiskaping i hele landet. Prioritere tiltak som øker trafikksikkerheten, særlig for barn og unge. ‘
- Ta i bruk ny teknologi som gir nye og større muligheter for god mobilitet i by og i distrikt.

Verdens mest miljøvennlige transportsystem Samferdselssektoren står for en tredjedel av klimagassutslippene i Norge. For å lykkes med å gjøre transporten utslippsfri må alle fossile drivstoff ut av markedet og teknologien må skiftes ut i alle kjøretøykategorier. Samtidig må vi redusere lokale miljøproblemer knyttet til transport, som nedbygging av natur og matjord, luftforurensning og støy. Veksten i personreiser må komme innenfor kollektiv, sykkel og gange.

Kristelig Folkeparti vil:

- Redusere klimagassutslipp fra sektoren ved å fase inn null- og lavutslippsteknologi, og øke omsetningen av bærekraftig biodrivstoff.
- Ta i bruk nye virkemidler for å ta elbilrevolusjonen videre fra personbiler og busser til varebiler, lastebiler, anleggsmaskiner og andre nyttekjøretøy.
- Bygge ut infrastrukturen for nullutslippsbiler, og gi økonomisk støtte til ladestasjoner og ladepunkt i borettslag, sameier og garasjelag.
- Gjennomføre målsettingen om at alle nye biler som blir solgt etter 2025 skal være nullutslippsbiler. Hele transportsektoren bør være utslippsfri/karbonnøytral i 2030.
- Utrede og gjennomføre veipricing som alternativ til innkreving av bompenger. Systemet må differensiere mellom ulike bruk og ulike kjøretøy.
- Styrke rammebetingelsene for bruk av hydrogen i transportsektoren, spesielt for tyngre transport. • Innføre en avgift på flyreiser mellom byer der tog er et alternativ til fly, og øremerke inntekten til investeringer i togtilbudet.
- Utvikle en strategi for at Norge skal bli første nasjon med nullutslipps innenriks luftfart og bruke mulighetene vårt kortbanenett med anbud gir til å ta i bruk utslippsfrie løsninger for flytrafikken på et tidlig teknologistadium.
- Bruke omsetningskrav og avgiftspolitikken til å sikre økt bruk av bærekraftig biodrivstoff i luftfarten.
- Arbeide for et godt kollektivtilbud i hele landet.
- Arbeide for at fergeprisene langs kysten blir redusert.
- Det må sikres at også innbyggere i distriktene får tilgang til ny teknologi og mobilitetsløsninger.
- Opprettholde statens andel av finansieringen av store kollektivprosjekter i og rundt de største byene.
- Videreføre og videreutvikle byvekstavtalene og utvide dem til flere byer. Det bør samtidig vurderes bedre belønningsordninger for fylker og mindre byer. • At staten skal ta terskelkostnadene ved investeringer i nye fornybare transportløsninger for å gjøre fylkeskommunal kollektivtransport utslippsfri.
- Jobbe for snarlig innføring av bærekraftig karbonnøytralt/ikke-fossilt drivstoff til konvensjonelle fly på norske flyplasser.
- Sørge for at infrastruktur på flyplasser er tilpasset drift av el-fly.
- Styrke den statlige belønningsordningen for sykkelveier, og legge til grunn et mål om at 20 prosent av personreisene i byene skal skje med sykkel.

- Arbeide for sammenhengende sykkeltraseer for transportsykling i byområder og tettbygde områder.
- Sørge for mer fleksible løsninger for bygging av gang- og sykkelvei.
- Fjerne fordelsbeskatningen på kollektivkort betalt av arbeidsgiver.
- At Redningsselskapet skal være en sentral aktør i kystberedskapen og bidra med opplysnings- og ulykkesforebyggende arbeid til sjøs.

Rødgrønn side

Arbeiderpartiet

Arbeiderpartiet

- Fortsette arbeidet med en nullvisjon med mål om at det ikke skal forekomme ulykker med drepte og hardt skadde i veitrafikken.
- I samarbeid med fylkeskommunene utarbeide en helhetlig og forpliktende plan for å redusere vedlikeholdsetterslepet på fylkesveier og sette fylkeskommunene i stand til å følge denne.
- Utarbeide en helhetlig og forpliktende plan for å redusere vedlikeholdsetterslepet på riksveiene
- Utarbeide en nasjonal gjennomføringsplan for skredsikring av alle strekninger med høy og middels skredfaktor på riks- og fylkesveinettet som er: - er forpliktende, tidfestet og ambisiøs. - sikrer at prosjekter blir utført sammenhengende og kostnadseffektivt.
  - prioriterer de mest rasutsatte delene av riks- og fylkesveinettet.
- Planlegge mer helhetlig når lange riksveistreknings skal bygges ut og prioritere ferdigstillelse av allerede planlagte strekninger
- Gjennomføre samfunnsmessig evaluering av fullførte samferdselsprosjekt for å høste kunnskap som styrker fremtidig organisering og gjennomføring av nye prosjekt.
- Sikre offentlig eierskap og kontroll i jernbanesektoren og stoppe konkurranseutsetting og oppsplitting.
- Redusere vedlikeholdsetterslepet på jernbanen og ferdigstille allerede vedtatte jernbaneutbygginger.
- Gjennomføre en konseptvalgutredning for Nord-Norgebanen, slik at jernbaneutbygginger i nord kan vurderes ved neste rullering av Nasjonal transportplan.
- Beholde Avinor-modellen for å drifte og videreutvikle flyplasser i hele landet. • Kreve at offentlige innkjøpere av innenlands helikoptertjenester stiller konkrete flysikkerhetskrav ved kjøp av slike tjenester.
- Opprettholde et godt, desentralisert nett med kortbaneflyplasser og sørge for at disse brukes i arbeidet med elektrifisering av luftfarten.
- Øke bevilgningene til havner og farleder langs hele kysten.
- Styrke samarbeidet mellom transportetatene, bygg- og anleggssektoren og relevante forskningsinstitusjoner.
- Sørge for et godt ferjetilbud og sikre at overføringene til fylkeskommunal ferjedrift samsvarer bedre med behovet de reisende og næringslivet har.
- Arbeide for å halvere fergetakstene i løpet av kommende stortingsperiode i samarbeid med fylkeskommunene, og senke inngangskostnaden for å kunne benytte Autopass. Endringene skal finansieres av staten.
- Få mer av godstransporten over fra landevei til sjø og jernbane.
- Gjøre ordningen med tilrettelagt transport (TT) til en nasjonal tjeneste.

- Vurdere et bredt sett av virkemidler for å gjøre sjøtransport av varer mer attraktivt.
- Utrede hvordan vi kan sikre effektiv utnyttelse av norsk havnekapasitet.
- Sørge for god infrastruktur, som havner, for transport av tømmer.
- Stoppe konkurranseutsetting av drift- og beredskapstjenester ved flyplassene.
- At staten skal bidra med inntil 70 prosent av utbyggingskostnadene i store kollektivprosjekter i og rundt de største byene.
- Stille krav om at all bynær busstrafikk skal gå på nullutslippsløsninger eller biogass innen 2028.
- Utvikle nye og forbedrede modeller for kollektivtilbud i områder med spredt bosetting, som HentMeg-ordningen.
- Innrette avgiftssystemet slik at det er rettferdig og bidrar til kutt i utslipp av klimagasser, og utrede hvorvidt veiprisning kan erstatte bompenger som et bidrag til dette.
- Gradvis redusere fordelene på de dyreste elbilene, og øke CO₂-komponenten for nye bensin- og dieslbiler for å nå målet om at alt nybilsalg skal være nullutslippsbiler innen 2025.
- Gå gjennom avgifts- og subsidiesystemet for nyttekjøretøy, for å sikre at klimavennlige kjøretøy er mest lønnsomme.
- Bygge ut ladestasjoner for elbil i hele landet.
- Bygge ut godsterminaler, kryssingsspor og annen nødvendig infrastruktur på jernbanen, slik at mer gods kan overføres fra vei til bane.
- Legge til rette for hel- eller delelektrifisering, eller bruk av annen teknologi, for å redusere utslipp fra gjenværende dieselstrekninger på jernbanen.
- Forbedre nattog-tilbudet i Norge og koble Norge på det dansk-svenske samarbeidet for å etablere nattog til kontinentet.
- Ha en støtteordning for fylkeskommuner som bytter ut sine hurtigbåter og gamle ferjer med lav- og nullutslippsfartøy.
- Bruke innkjøpsmakten i stat og kommune til å utvikle og ta i bruk ny teknologi for klimavennlig maritim transport, og legge til rette for overføring av gods fra vei til sjø.
- Øke kommunenes mulighet til å innføre egne klimatiltak i transportsektoren, som for eksempel utskifting av servicekjøretøy nullutslippssoner og større lokalt selvstyre i parkeringspolitikken.
- Gi kommunene frihet til selv å organisere og regulere tilbudet av elsparesykler innenfor sine grenser.
- Etablere landstrøm ved de største havnene, og åpne for differensiert havneavgift for å stimulere skip til å gjøre nødvendige investeringer for å kunne benytte landstrøm.
- Gradvis skjerpe kravene til innblanding av andregenerasjons biodrivstoff for alle relevante transportformer.
- Ha som mål at driften av landets flyplasser er fossilfri innen 2030, og at all innenlands flytrafikk er utslippsfri innen 2040.
- Stimulere til at klimavennlige energibærere som hydrogen og ammoniakk utvikles for tungtransport og store skip

Arbeiderpartiet vil:

- Sørge for at det i offentlige anbud stilles krav om faste ansettelse, fagarbeidere, lærlinger, ryddige lønns- og arbeidsvilkår og maksimalt antall kontraktsledd.
- Sørge for at store samferdselsutbygginger organiseres slik at nasjonalt, regionalt og lokalt næringsliv kan delta i konkurransen om oppdrag.
- Sikre et godt drosjetilbud i hele landet og derfor stoppe liberaliseringen av drosjenæringen.

- Ha strengere rammer for tungtransport på vei og kabotasjekjøring ved å: - stille krav til utenlandske operatører om registrering og betaling av merverdiavgift fra første krone både for lastebil- og busstransport. - øke kontrollvirksomheten til Arbeidstilsynet og Statens vegvesen. - stille økte krav til utrustning av kjøretøy og kompetanse for sjåfører på vinterføre.
- Stille krav om norske lønns- og arbeidsvilkår i norske farvann og på norsk sokkel, og sikre en sterk nettolønnsordning.
- Ta initiativ til et regelverk som sikrer ansatte hele og faste stillinger direkte hos flyselskapet, tydeliggjøre at hjemmebasereglene klart definerer arbeidsgiveransvaret, og hindre at norske og europeiske ansatte på norskregistrerte fly i interkontinental trafikk byttes ut.
- Sørge for at Luftfartstilsynet har tilstrekkelig med ressurser til å kunne ivareta et høyt sikkerhetsnivå i luftfarten, og at Luftfartstilsynet og Arbeidstilsynet gjennomfører tilsyn med alle selskaper som opererer i Norge.

Arbeiderpartiet vil:

- Ta en ledende rolle i teknologiutviklingen på områder hvor vi har fortrinn, som utslippsfrie lastebiler og anleggsmaskiner, autonome og utslippsfrie skip og utslippsfri luftfart.
- Starte en nasjonal satsing på ubemannet teknologi, som innebærer både utvikling og utprøving.
- Øke bevilgningene til forskning innenfor samferdselssektoren og legge til rette for bedre samarbeid mellom transportetatene og relevante forskningsinstitusjoner.
- Gjøre tilgang til høykapasitets internett til en rettighet på lik linje med strøm og arbeide for nye teknologiske løsninger, som for eksempel 5G, til hele landet.
- Sørge for at Nasjonal transportplan i større grad ses i sammenheng med planlegging og utbygging av strømmettet og digital infrastruktur.
- Endre regelverket for å gi kommunene større mulighet til å prøve ny teknologi og trafikkstyring som kan fremme klimavennlig transport.
- Jobbe for sømløse billetter og overganger på kollektivtransport i hele landet.

Senterpartiet

Senterpartiet vil:

- Sikre sterk statlig styring av norske jernbane, slik at staten får gode muligheter til å videreutvikle
- både tilbud og infrastruktur.
- At Norge sier nei til EU-direktivet om jernbanepakke
- Stoppe konkurranseutsettingen og reversere oppsplittingen av jernbanen i Norge.
- Igangsette planlegging av framtidens jernbaneinfrastruktur i og ut av Nord-Norge, for en realisering
- av utbygging av jernbanenettet i Nord-Norge
- Styrke nattogtilbudet gjennom flere soveplasser og sovekupeer.
- Bedre nattogtilbudet mellom de største byene i Norge og Nord-Europa.
- Sikre at tog blir mer attraktivt for arbeids- og fritidsreiser gjennom å legge opp til gode
- arbeidsstasjoner og ikke minst et stabilt internett og mobilnett langs hele jernbanenettet.
- Bygge ut sykkelparkering ved kollektivknutepunkt.
- Bygge flere pendlerparkeringer rundt regionsentrene, slik at bilpendlere kan veksle over til

- jernbane eller buss på et naturlig knutepunkt. Forutsetningen er at det tas jordvern hensyn.
- Introdusere en ordning for rimelig langtidsparkering ved kollektivknutepunkter.
- Sikre fylkeskommunene finansiering for ordninger med fleksibel og brukertilpasset bestillingstransport.
- All ungdom i hele landet skal ha et trygt alternativ for å komme seg hjem, enten via ordinær
- kollektiv transport eller bestillingstransport, etter modell fra “hjem for 50” og lignende ordninger.
- Innføre et rimelig, nasjonalt månedskort for kollektivtransport for barn og unge under 25 år og studenter fram til fylte 30 år.
- Opprettholde Kystruta Bergen–Kirkenes som et reelt transporttilbud med daglige avganger. Det må sikres at inngått anbudsavtale kan holdes.
- Sikre fortsatt døgnberedskap på drosjer i hele landet.
- Revidere lovgivning som regulerer drosjenæringa for å sikre innbyggerne over hele landet gode drosjetjenester, og sikre drosjenæringen anstendige lønns- og arbeidsvilkår.
- Sikre offentlig støtte til ekspressbuss på langruter der buss ikke konkurrerer med jernbane.

Luftfart

Senterpartiet vil:

- Sikre drift og utvikling av flyplassene i kortbanenettet.
- Styrke rutetilbudet til flyplasser i distriktene, holde fast ved ordningen med statlige rutekjøp i luftfarten og utrede en utvidelse av ordningen.
- Forberede lufthavnene på elektrifisering.
- Sikre bedre rammevilkår for de regionale flyplasser som ikke er en del av Avinor-systemet.
- Videreutvikle biodrivstoffsatsingen som Avinor har startet.
- Endre oppdraget til Avinor slik at målet blir et godt flytilbud i hele landet i stedet for vekst i flytrafikken.
- Sørge for at planene om en tredje rullebane på Gardermoen blir skrinlagt.
- Bidra til at norsk luftfart baserer seg på virksomheter som har ordnede lønns- og arbeidsforhold og hvor friheten til fagorganisering og krav til sikkerhet blir respektert.

Havner og farleder

Senterpartiet vil:

- Styrke innsatsen for at alle havner skal tilby strøm innen 2030 og utrede påkoblingsplikt.
- Sørge for rask utbygging av Stad skipstunnel.
- Bruke kraftigere virkemidler for å få mer gods over fra vei til sjø.
- Arbeide for forpliktende utslippsreduksjoner i kystflåten og internasjonal skipsfart.
- Flytte ansvaret for fiskerihavnene fra fylkeskommunene til staten og hente inn vedlikeholdsetterslepet.

SV

Flytransport

Vi må kutte utslippene. Derfor er det nødvendig å kutte ned på unødvendige flyreiser så lenge flyene er drevet på fossilt drivstoff. Samtidig som tog må bli løsningen mellom de store byene, er det viktig å opprettholde et solid tilbud på kortbanenettet, der fly er eneste virkelige alternativ. Flybransjen er også plaget av mange useriøse aktører som har elendige arbeidsforhold og tvilsomme metoder som forretningsmodell.

- skrinlegge planene om tredje rullebane på Gardermoen og andre rullebane på Flesland.
- si nei til endringer i flyplasstrukturen som svekker kortbanenettet.
- øke flypassasjeravgiften til destinasjoner både innenfor og utenfor Europa, men samtidig teste ut handlingsrommet i EØS-avtalen for skjerming av avgiftsøkninger på kortbanenettet. Man må vurdere minstepris på flyruter med gode kollektivtilbud.
- innføre en flyavløsningsavgift på strekninger med togtilbud, der toginvesteringer kan erstatte fly fullstendig, etter modell fra ferjeavløsningsavgift.
- jobbe for fritak for flypassasjeravgift på fly under 20 tonn, for elfly og for avansert biodrivstoff for å skjerme kortbanenettet og gode klimaløsninger.
- øke støtten til satsing på utvikling av elbaserte fly for innenlands transport.
- øke støtten til satsing på utvikling av elbaserte fly for innenlands transport.
- at økt CO₂-avgift går til et fond etter modell fra NO_x-fondet, som skal finansiere utslippsreducerende tiltak i flysektoren.
- at staten skal utforme retningslinjer for sine virksomheter og ansatte som legger til rette for reisereduserende tiltak.
- at luftfarten skal ha like og rettferdige konkurransevilkår som er tuftet på den norske modellen, og ikke kreative forretnings- og ansettelsesmodeller. Det skal være hele og faste stillinger med direkte ansettelse i flyselskapet.
- arbeide for tydelige hjemmebaseregler som klart definerer arbeidsgiveransvaret, og hindre bruk av bekvemmelighetsflagg.
- reversere forskriftsendring som gjør det mulig å bytte ut norske og europeiske ansatte på norskregistrerte fly i interkontinental trafikk.
- hindre flyselskap som bryter menneskerettighetene, for eksempel ved å nekte de ansatte å organisere seg, fra å benytte norske flyplasser.
- utvikle Avinors belønning for trafikkvekst, samt oppstartsstøtte for nye flyruter og fraktflyruter.
- utrede en progressiv flypassasjeravgift som øker jo flere flyvninger man tar i året. Nødvendige flyvninger på kortbanenettet og mellom Nord- og Sør-Norge skal skjermes

Jernbane:

SV vil

- gå imot EUs jernbanepakke 4.
- renasjonalisere jernbanen og gjenetablere NSB som enhetlig selskap med ansvar for tog, skinner og personell.
- gi norsk jernbane et betydelig vedlikeholdsløft etter flere år med økende etterslep.
- prioritere bygging av følgende jernbanestrekninger: Bergensbanen i begge ender (Arna–Voss K5-alternativet, og Ringeriksbanen), full utbygging av indre og ytre intercity med dobbeltspor hele veien og jernbanetunnel under Oslo, oppgradering av Ofotbanen og Kongsvingerbanen og gjenåpning av Ålgårdbanen.
- prioritere planlegging for snarlig realisering av Nord-Norge-banen og gjøre oppstartsarbeider på sammenkoplingen av Vestfoldbanen og Sørlandsbanen.
- integrere Flytogets tilbud i det øvrige togtilbudet.
- framskynde elektrifiseringen av de dieseldrevne jernbanestrekningene.

- gjennomføre pilotprosjekt med hydrogendrevne tog på strekninger med dieseldrevne lokomotiver.
- flytte mer gods fra vei til sjø og bane, gjennom betydelig økte støtteordninger, og vurdere avgifter på langtransport på vei der det finnes miljøvennlige alternativ.
- utarbeide en ny, offensiv plan for gods på bane. Nye godsterminaler må bygges for å avlaste Alnabru og kjøre gods nordfra direkte til Sverige og ikke gjennom Oslo.
- øke antall sovevogner og soveplasser i togene.
- forlenge støtteordninga for gods på bane, forlenge krysningsspor på Dovrebanen og utbedre og øke kapasiteten på Alnabru-terminalen.
- sette ned prisene på enkeltturer med tog, gi større familierabatter og fortsette å inkludere tog i arbeidet med felles nasjonalt prissystem for kollektivtrafikk.
- anskaffe flere togsett for langdistansetrafikken, slik at det blir avganger annenhver time mellom Oslo og Stavanger, Bergen og Trondheim.
- forbedre togforbindelsene til kontinentet og gjøre det enklere å kjøpe togbilletter for slike reiser.
- ta initiativ til en oppdatert og kvalitetssikret utredning av høyhastighetsbane i flerbrukskonsept og en nordisk jernbanestrategi der alle grensekryssende jernbaner inngår. Vi vil starte med Ofotbanen i nord og det nordiske triangelet, Oslo–Stockholm–København/Malmö–Oslo, med forbindelser ut til resten av Europa.
- øke kapasiteten på togtrafikken på det sentrale Østlandet.

Veitransport

SV vil

- stoppe utbyggingen av kapasitetsøkende motorveier, som ferjefri E39, E18 og E6 nord for Trondheim.
- si nei til veiprojekt gjennom Offentlig-Privat-Samarbeid (OPS). Vi vil legge ned Nye veier AS og tilbakeføre ansvaret til Statens vegvesen. Anbudsutsetting av drift og vedlikehold av vei avskaffes, og ansvaret tilbakeføres til Statens vegvesen.
- skalere ned de aller fleste planlagte firefelts motorveier til to- og trefelts veier med midtdelere.
- øke bevilgninger til trygge og framkommelige veier i områder der jernbane eller sjøtransport ikke er et alternativ.
- prioritere veivedlikehold og i størst mulig grad gjenbruke eksisterende traseer ved oppgradering.
- øke bevilgningene til rassikring betydelig i tråd med anbefalingene fra Nasjonal rassikringsgruppe.
- utrede nye modeller for samfunnsøkonomisk nytte, der også klimagassutslipp og nedbygging av naturarealer, myr og dyrka mark i større grad tillegges vekt.
- at den statlige finansieringen av fergene økes, slik at rutetilbudet forbedres og billettprisen for reisende senkes.
- prioritere det helhetlige trafikksikringsarbeidet.
- utrede ulike løsninger for veipricing for å sørge for reduksjon av biltrafikken. Både utslippsmengde, transportformål, kjørelengde, alternative transportformer, tidspunkt på døgnet og miljøhensyn vektlegges.

- at veier i distriktet skal finansieres over skatteseddelen, og at bruken av bompenger reduseres; bompenger betyr i praksis at man kan snike i køen. I de tilfellene kommuner velger å bruke bompenger for å få realisert et prosjekt tidligere, skal dette ha lokal demokratisk forankring.
- være positiv til bompenger som medvirker til å redusere biltrafikken og forurensingen i byer og tettsteder med mål om trafikkreduksjon og utslippskutt. En forutsetning er at det er et godt og billig kollektivtilbud, og at midlene fra bompengene brukes til å bygge og drifte et bedre kollektivtilbud og til prosjekt som medvirker til å realisere mål om trafikkreduksjon og utslippskutt. Det åpnes ikke for nye bomprosjekt som bidrar til kapasitetsøkning på vei.

MDG

Norsk samferdselspolitikk har vært planlagt på bilens premisser. Dette har hatt store negative konsekvenser for klima, luftforurensing, arealbruk, folkehelse, bomiljøer – ja, kort sagt, for mennesker og miljø over hele landet. Samtidig har bilen gitt økt mobilitet, noe som er avgjørende for frihet, næringsutvikling og beredskap. Utfordringen nå er å legge om transportsektoren for framtida. Tiltak som reduserer behovet for transport, og dermed reduserer behovet for investeringer i ressurskrevende infrastruktur, skal alltid vurderes og prioriteres. Jernbane må prioriteres foran nye veier og rullebaner for fly. All transport til havs og på land må foregå uten utslipp.

I distriktene er bilen ofte et viktig transportmiddel. Fylkesveiene er svært viktige for folk der de bor. De Grønne vil prioritere godt veivedlikehold, trafikkikkerhet og overgang til utslippsfrie løsninger i hele landet. I tillegg er det viktig å prioritere utvikling av ny transportteknologi som kan muliggjøre bedre og billigere kollektivløsninger i og utenfor byene.

Vi vil gjøre kollektivreisen til det naturlige førstevalget for flest mulig. Det krever utbygging av kollektivtilbudet, hyppigere avganger, rimelige billetter, komfort, universell utforming, samordning av brukervennlige billettsystemer som er universell utformet og god korrespondanse mellom ruter. Det er også avgjørende at kollektivtilbudet ikke utkonkurreres av nye veiprojekter og privatbilisme. Samferdselsmidler må prioriteres til kollektivtrafikken på bekostning av bilen.

1. Kutte kollektivprisene med 20 prosent.
2. Styrke Entur som en brukervennlig fellesløsning for alle kollektivbilletter og jobbe for bedre korrespondanse mellom ulike kollektivoperatører i hele landet.
3. Sikre finansiering til ekspressbussruter der det ikke er togtilbud.
4. Prøve ut og satse på nye teknologier og transportløsninger for et mer brukervennlig kollektivtilbud i distriktene.

Tog er en av de mest miljøvennlige transportformene. De Grønne vil bygge ut jernbanen fremfor å satse på bil og fly. Togtilbudet må bli godt nok til at de reisende vil foretrekke tog på lange og mellomlange reiser der forholdene ligger til rette for det. I tillegg vil De Grønne jobbe sammen med våre naboland for å sikre gode og attraktive togforbindelser mellom Norge og Europa.

Det haster med å prioritere løsninger som gjør at det norske jernbanenettet blir koblet på det europeiske togtilbudet også for høye hastigheter. Dette vil gi bedre tilbud både for pendlere, reisende på korte og lengre avstander, samt for frakt av gods.

Ansvar for skinner, drift og togmateriell er i dag splittet opp og konkurransesatt. Dette gjør det svært uoversiktlig og vanskelig å få til en helhetlig utvikling av togtilbudet. De Grønne vil stanse oppsplittingen av utbygging og drift på norske skinner.

- Sørge for at det bygges ut et sammenhengende ladenett innen 2023, og prioritere at infrastrukturen i distriktene bygges ut slik at elbil blir et reelt alternativ i hele landet.
- Gi incentiver til bruk av bildeling, for eksempel momsfratak for elbiler brukt til bildeling, senere innføring av engangsavgifter enn for privateide biler og billigere leie av parkeringsplasser.
- Legge bedre til rette for sykkelturnering i Norge og gjennomgå de nasjonale sykkelrutene for å forbedre trafikksikkerhet og skilting.
-
- Stille krav om utslippsfrie fartøy i alle anbud for ferger- og hurtigbåtdrift, og etablere en raus kompensasjonsordning til de fylkene som går foran.
- Etablere et CO₂-fond for skipsfarten som brukes til å stimulere klimavennlige løsninger for nærskipsfart basert på nullutslippsteknologi, energieffektivisering og fossilfrie løsninger.
- Bygge ut landstrøm raskere for å kutte klimagassutslipp og bedre luftkvaliteten i norske byer.

Flytrafikken har bidratt til store CO₂-utslipp. De Grønne vil gjøre flytrafikken utslippsfri raskest mulig. Dersom veksten i flytrafikken igjen øker til samme nivå som før koronapandemien, vil det likevel være nødvendig å redusere flytrafikken betydelig for å redusere utslippene raskt nok. Det kan gjøres ved å gjøre tog til et konkurransedyktig alternativ der det er mulig, samt vri etterspørselen i miljøvennlig retning ved hjelp av avgifter, kvoteordninger eller reguleringer.

- I deler av landet med store reiseavstander er fly fortsatt et viktig transportmiddel. Satsing på elfly vil være avgjørende for å sikre transportmulighetene i distrikts-Norge. Vi kan likevel ikke vente på en umoden teknologi før vi kutter utslippene. I påvente av en elektrifisert flyflåte, vil De Grønne jobbe aktivt for å redusere utslippene fra all flytrafikk.
- Flytrafikk blir i dag subsidiert ved sprit- og tobakksalg gjennom taxfree-ordningen. De Grønne mener de reelle kostnadene for flytrafikken må synliggjøres og dekkes gjennom billettprisene, og vil avvikle taxfree-ordningen på flyplasser.
- Etablere prosjekt for utvikling av utslippsfri flytransport på kortbanenettet i Nord-Norge og på Vestlandet med mål om rask elektrifisering av alle ruter.
- Etablere servicesentre for elfly og videreutvikle utdanningstilbudet for elflypiloter og -teknikere ved utdanningsinstitusjoner i Nord-Norge.
- Utrede et system med omsettelige personlige kvoter for flyreiser, med mål om en mer rettferdig reduksjon i flytrafikken som tar hensyn til geografiske og sosioøkonomiske forskjeller.
- Forby reklame for forurensende flyreiser.

Rødt

En jernbane rustet for framtida

Rødt vil

- Bygge høyhastighetsjernbane med dobbeltspor til bruk for økt regional og langdistansetransport for personer og gods, med det eksplisitte målet å redusere trafikk på vei og med fly.
- At antall sovevogner øker betraktelig, og at det skaffes flere togsett for langdistansetrafikken slik at det blir avganger hver annen time mellom Oslo og Stavanger, Bergen og Trondheim.
- Sikre at jernbaneutbygging skjer gjennom offentlig prosjektfinansiering for å sikre en hurtig utbygging.
- Utvide jernbanenettet til hele landet og koble det sammen med svenske og finske linjer. Ofotbanen er landets tyngst trafikkerte jernbane og har for liten kapasitet. Det skal bygges dobbeltspor på Ofotbanen. Det skal også innføres et samarbeid med Sverige og Danmark for å koble norsk høyhastighetsjernbane til kontinentet og ha tilbud om nattog til Tyskland fra Oslo. Systemet for billettsalg for slike tog skal gjøres enklere gjennom samarbeid mellom land.
- Satse på elektrifisering av jernbanen, flere dobbeltspor og flere lange krysningsspor på enkeltsporet jernbane. Oppgradering av Nordlandsbanen skal prioriteres. Utbygging av Nord-Norgebanen fra Fauske til Harstad og Tromsø skal inn i nasjonal transportplan, og igangsettes i løpet av perioden. For å volde minst mulig skade skal hensyn til reindrift og naturmangfold prioriteres ved valg av trasé og bygg.
- Opprette et prøveprosjekt med hydrogendrevne lokomotiv som alternativ til elektrifiseringen av Nordlandsbanen.
- Oppgradere alle eksisterende baner med flere krysningsspor, flere parallelle spor og mer effektive terminaler. h. Fullføre utbyggingen av fjernstyring på stambanenettet.
- Opprettholde eksisterende jernbanelinjer med ulik trasé der det er et stort gods- eller passasjergrunnlag, også etter at høyhastighetsbaner er bygd.
- Ta inn vedlikeholdsetterslepet på eksisterende banenett så fort det er teknisk mulig.
- Bringe i stand eksisterende banenett til å stå mot økt ekstremvær i framtida.
- Renasjonalisere jernbanen i Norge og gjenreise den som en samlet etat med ansvar for både infrastruktur, transport, vedlikehold og renhold. m. Nedlegge veto mot EUs Jernbanepakke 4 og reversere den dersom den vedtas.
- Skifte navn på Vy til NSB og samle en rekke av selskapene som i dag driver jernbanen, under én paraply.
- Slå sammen Flytoget og NSB (Vy).
- Forlenge Gjøvikbanen til Moelv med bru. Videre binde sammen Gjøvikbanen og Dovrebanen.
- Bygge lyntog Oslo – Bergen / Stavanger over Haukeli.

Veinettet et nasjonalt ansvar

Rødt vil:

- At utbyggingen av fylkesveier, riksveier og stamveier ikke skal finansieres av bompenger.
- Gjenreise Statens vegvesen som en samlet etat med ansvar for både bygging av infrastruktur og vedlikehold. Nye veier AS skal avvikles.
- Prioritere utbedringen av farlige veistrekninger og ulykkespunkter med midtdelere der det er hensiktsmessig og rassikring på utsatte steder.

- Utvide de smaleste fylkes- og riksveiene slik at de blir minimum 6 meter brede, og at de kan merkes med gul midtstripe.
- At all infrastruktur skal bygges, driftes og vedlikeholdes av det offentlige.
- At når statlige veier reklassifiseres til fylkesveier, da skal det følge med økte overføringer tilsvarende driftsutgiftene med å vedlikeholde veiene. Den samme overføringen skal kommunene få når fylkesveier reklassifiseres til kommunale veier.
- Innføre forbud mot kabotasje.

Partiprogrammenes kapittel om reiseliv

Fremskrittspartiet

8 Handels-, reiselivs- og servicenæringer

For at de tjenesteytende næringene skal kunne utvikle sitt fulle potensial, er det viktig at etablerings- og konkurransehindrende ordninger fjernes.

Fremskrittspartiet vil derfor liberalisere en rekke restriksjoner i handelsnæringen, herunder åpningstidsbestemmelser, konsesjons-, løyve- og bevillingsbestemmelser, samt restriksjoner på etablering og lokalisering av nye virksomheter. Vi vil åpne for at også ansatte under 18 år kan selge alkohol og tobakk, så lenge det er andre ansatte over 18 år i lokalet.

Søknader om salgsbevillinger fra dagligvarebransjen avgjøres lokalt av den enkelte kommune. Vi vil gi kommunene samme mulighet til å avgjøre søknader om salgsbevilling fra servicehandelen ut fra lokale forhold. Flere steder vil dette være avgjørende for å beholde et lokalt servicetilbud i fravær av annen

handelsvirksomhet knyttet til dagligvare, drivstoff, apotekvarer og post i butikk.

Reiselivsnæringen er en av verdens raskest voksende næringer, og som Norge har gode forutsetninger for å ta del i. Norges spesielle kvaliteter, gjennom særegen natur og rik kulturarv, gjør landet til et spennende reisemål, og næringen har dermed et utnyttet vekstpotensial.

Reiselivet tar hele landet i bruk og er derfor også en viktig distriktsnæring, både i form av å skape arbeidsplasser og lokal utvikling. For at norsk reiseliv skal fortsette å hevde seg internasjonalt, må næringslivet i samarbeid med myndighetene satse mer på innovasjon, produktutvikling og kompetanseheving. Dette er også nødvendige virkemidler for å skape flere helårsarbeidsplasser. Opplevelser og mangfold innen mat og drikke er for mange turister en viktig del av den totale reiseopplevelsen. For å sikre konkurransekraft for serveringsstedene og et tilbud tilpasset etterspørselen, bør serveringsstedene selv fastsette sine åpnings- skjenke- og serveringstider. Tillatelse til salg av sterkøl, cider og vin fra lokale produsenter i butikker i nærområdet, vil styrke både turistnæringen og arbeidsplasser i distriktene.

Lokale drikkevareprodusenter må få lov å markedsføre sitt tilbud av smaksopplevelser og produkter.

Et lavere avgiftsnivå på blant annet alkohol og mat kan bidra til å styrke Norge som et attraktivt reisemål, både for nordmenn og tilreisende, med de fantastiske naturopplevelsene vi har å by på. Fremskrittspartiet vil forenkle og redusere det generelle skatte- og avgiftsnivået i Norge, noe som også vil komme reiselivsnæringen til gode.

Lover og regler må tilpasses på en slik måte at de ikke er til hinder for utvikling av opplevelsessentre, hoteller og gårdsferier i distrikts-Norge.

Norsk reiselivs konkurransevne svekkes av et generelt høyt kostnadsnivå. Den norske merverdiavgiften på servering, som per i dag er 25 prosent, er betydelig høyere enn våre naboland Sverige og Finland. En serveringsmoms på 15 %, på linje med norsk moms for mat til hjemmekonsum, vil styrke konkurransevnen i næringen.

Fremskrittspartiet vil

- bygge ut infrastruktur for å få økt tilgjengelighet til distriktsdestinasjonene
- styrke merkevarebyggingen av Norge som reisemål ivareta vår kulturarv ved vern gjennom bruk
- redusere skatte- og avgiftsnivået og forenkle regelverket, som også vil komme reiselivsnæringen til
- gode
- avskaffe bestemmelser som begrenser handelsnæringens åpningstider
- tillate fri etablering av alle former for handelsbedrifter og fjerne handelsmonopoler
- tillate salg av lovlige varer i hele butikkens åpningstid
- sikre et felles nasjonalt ruteopplysningsystem
- at den enkelte kommune gis anledning til å avgjøre søknader om salgsbevilling for både dagligvarebransjen, bensinstasjoner og servicehandelen
- at det foretas en vurdering av om lov om god handelsskikk bør utvides til også omfatte storkjøkken/serveringsbransjen

Høyre

Reiseliv og handel

Norge har en vakker natur, et variert kulturliv, en rik landbruks- og matkultur, et mangfold av kulturminner og unike verdensarvområder. Reiselivsnæringen er en viktig arbeidsgiver, spesielt i distriktene, med mange små og mellomstore bedrifter. Samtidig har reiselivsnæringen blitt særlig hardt rammet av koronapandemien, og det er behov for å legge til rette for ny vekst når smitteverntiltakene kan heves. Høyre mener at Norge har et stort potensial for å skape arbeidsplasser gjennom helårsturisme og økt verdiskaping ved å legge til rette for kvalitetsturisme.

(...)

Høyre vil

- legge til rette for at attraksjoner og aktiviteter er tilgjengelige hele året når det er mulig, og bidra til å utvikle helårsturisme
- styrke samarbeidet mellom friluftsliv og reiseliv, slik at viktige naturattraksjoner blir godt tilrettelagt og fremstår som attraktive for brukerne og uten unødig slitasje og forsøpling
- legge til rette for god merkevarebygging rundt norske og samiske natur- og kulturopplevelser
- vurdere hvordan det offentlige reiselivsarbeidet bør organiseres
- gi kommuner som legger til rette for cruiseturisme, muligheten til å innføre en form for lokal cruiseavgift til lokal infrastruktur, og gi destinasjoner rett til å begrense antall cruiseanløp
- ikke innføre en generell lokal eller nasjonal turistskatt

- definere jakt, fiske og utmarksopplevelser som næring
- legge til rette for å fremme norsk mat og drikke som kulturbærer og skaper av lokal identitet, og for at norsk mat- og drikkekultur skal bidra til næringsutvikling og til å fremme Norge som destinasjon for kulturturisme, med Stiftelsen Norsk gastronomi som en sentral aktør
- (....)
- utvide muligheten lokale produsenter av alkoholholdige drikkevarer har til å selge varene sine til besøkende
- (...)
- avvikle statsforvalterens godkjenningsordning for turistkommuner og overlate til kommunen selv å bestemme hvorvidt det skal være tillatt med søndagsåpne butikker i hele eller deler av kommunen

Venstre

Mer turisme på lag med miljøet

Reiselivet er viktig for å opprettholde bosetting og lokal verdiskaping i hele landet. Vi er opptatt av at næringen skal utvikle seg på en måte som spiller på lag med miljøet.

Norge er et fantastisk reisemål, men korte turistsesonger kan være en belastning for naturen. Vi vil styrke Norge som helårlig reisemål og øke sysselsettingen ved satsing på produktutvikling og markedsføring i samarbeid mellom Innovasjon Norge og reiselivsbedriftene.

Vi vil gi de kommunene det gjelder, muligheten til å etablere et besøksbidrag som kan brukes lokalt for at områdene turistene besøker, kan håndtere menneskemengdene i høysesongen. Vi vil også sikre at avgift ved tilrettelagte parkeringsplasser også kan brukes for å legge til rette for stier i nærområdet.

KrF

KrF har ikke et eget kapittel om reiseliv, men har inkludert næringen under kapitlet om ***lønnsomme arbeidsplasser i hele landet*** (Kapittel 20, s. 63)

Partiet vil:

- Legge til rette for en kultur for entreprenørskap og nyskaping som gir lønnsomme, grønne arbeidsplasser over hele landet.
- Ta vare på og gi gode rammevilkår til de sterke norske næringene knyttet til industri, maritim virksomhet og reiseliv.
  - Legge til rette for verdiskaping og lønnsomhet i reiselivsnæringen og styrke merkevarebyggingen av Norge som turistmål.
  - I dialog med reiselivsnæringen foreta nødvendige lovendringer for å sikre kommunene selvbestemmelse i spørsmålet om turistskatt eller andre former for brukerbetaling. Inntektene skal tilbakeføres til reiselivsnæringen og tiltak som kan øke kvaliteten på reiselivsproduktene.
    - Prioritere turisthyttene foran nybygging av hyttefelt, stimulere til økt bruk av turisthytter og hyttedeling og tilrettelegge for kollektive reisemuligheter.
    - Bidra til å sikre at hytter og ruter som driftes og vedlikeholdes av frivillige friluftsansjoner kan holdes i stand, og at tradisjonsrike turisthytter kan rehabiliteres.
    - Bidra til at det også etableres turisthytter i nord, for eksempel på Kvæangsfjellet og

Laksefjordvidda.

- Arbeide for internasjonale regler som krever lav- og nullutslipp fra cruisetrafikken.

Arbeiderpartiet

Reiseliv og handel: utvikling for å trygge arbeidsplasser

Norge har natur, kultur og destinasjoner som bare vil bli mer attraktive for folk i årene som kommer. Reiselivet skaper spennende arbeidsplasser over hele landet og er en særlig viktig næring for distriktene. Det må legges bedre til rette for turisme gjennom hele året, som gir grunnlag for helårlige arbeidsplasser. Reiselivsnæringen har som følge av koronautbruddet opplevd sin største krise noensinne. Mange virksomheter fikk revet bort inntektsgrunnlaget sitt over natten. Det er gjort for lite for å hjelpe levedyktige reiselivsbedrifter gjennom krisen. Arbeiderpartiet vil bidra til at næringen kommer seg gjennom krisen og utvikler seg videre. Handelsnæringene står for en stor del av verdiskapingen i norsk økonomi og mange arbeidsplasser. Digitalisering endrer hvordan vi handler, det påvirker lønnsomheten og de som jobber i næringen. Arbeiderpartiet vil satse på kompetanseutvikling for ansatte i handelsnæringen og støtte norske nettaktører i konkurranse med internasjonale giganter. Fysiske butikker er viktige for mange lokalsamfunn og skal sikres gode rammevilkår.

Arbeiderpartiet vil:

- Utvikle en nasjonal plan for reiselivsnæringen, med fokus på bærekraftig utvikling, helårlige arbeidsplasser og verdiskaping i hele landet.
- Bidra til at det norske reiselivet kommer raskest mulig tilbake etter koronakrisen, blant annet gjennom å satse mer på markedsføring, ivareta norske pakkereiseselskaper bedre og vurdere et skille mellom pakkereiser til Norge og til utlandet.
- Innføre besøksbidrag som skal brukes til nødvendige investeringer i pressede reisemål, slik at natur, miljø og lokalsamfunn kan ivaretas bedre.
- Styrke Innovasjon Norges reiselivssatsing, med vekt på reiselivsutvikling og norgesreklame, i samråd med reiselivsnæringen.
- Utvikle en nasjonal godkjenningsordning for lokal- og region guider, turledere og fjellførere, i samarbeid med friluftsansjonene.
- Etablere et helhetlig system for destinasjonsutvikling, herunder et velfungerende fellesapparat, økt forskning og økt samarbeid mellom næringsaktører og myndigheter.
- Knytte tettere bånd mellom kulturliv, matprodusenter og reiseliv gjennom kompetanseutvikling, markedsføring og samarbeid om destinasjoner.
- Bygge videre på Norges sterke posisjon som turistdestinasjon, og legge til rette for at flere kommuner kan bli bærekraftige reisemål, med vekt på å utvikle naturlige og unike fortrinn.
- Redusere lokal forurensing gjennom å legge til rette for landstrøm for cruisebåter ved de mest trafikkerte havnene og innføre forbud mot tungolje.
- Legge til rette for attraktive nasjonale turistveier og turiststier.
- Tilrettelegge for gårdssalg av lokalprodusert alkoholholdige drikker.
- Legge til rette for gode ordninger for omstilling og videreutdanning av ansatte i handelsnæringen.
- Si nei til søndagsåpne butikker.

- Sammen med partene bidra til at handelsnæringen fortsetter å være en viktig arena for inkludering i arbeidslivet.

SP

Reiseliv

Reiseliv er en stor næring i Norge og er viktig i mange regioner. Markedsendringer, teknologi, digitalisering, delingsøkonomi, nye forretningsmodeller og behovet for mer bærekraftig utvikling gjør at reiselivet er i endring.

Naturbasert reiseliv som kombinerer reise, opplevelser og mat er i vekst. Dette gir store muligheter innenfor de næringene som har sitt grunnlag i forvaltning av naturressurser, og som lykkes med utvikling av samarbeid med lokale produsenter. Samtidig gir satsing på kultur i reiselivet muligheten til å vise fram både vår historie og tradisjon – og dagens Norge.

Mange bedrifter i reiselivet sliter med knappe marginer. Økninger i reiselivsmomsen har tidligere rammet norsk reiselivsnæring hardt. Senterpartiet vil arbeide for økt lønnsomhet og verdiskapning i reiselivsnæringa.

Senterpartiet vil:

- Satse nasjonalt på at reiseliv skal bidra til å utvikle gode destinasjoner og arbeidsplasser i hele landet.
- Åpne for at kommunene selv kan bestemme om de vil ilegge turistskatt.
- Sikre et permanent lavt nivå på momsen for reiseliv, persontransport og kultur.
- Sikre at det blir tatt hensyn til besøkende og turister når beredskap og tjenester som er viktig for liv og helse, blir dimensjonert.
- Forenkle regler og ha større grad av samordning av statlige tilsyn ved kontroll hos bedrifter.
- Stimulere til flere helårs arbeidsplasser i reiselivsnæringa for å kunne øke kompetansen hos de ansatte og utvikle enda bedre og mer attraktive tilbud.
- At reiselivsnæringa og offentlige aktører sammen må skape nye og videreutvikle eksisterende opplevelser.
- Styrke samarbeidet mellom reiselivsaktører, kulturliv og matprodusenter gjennom felles markedsføring og samarbeid om utvikling av reiselivsprodukter.
- Bidra til økt internasjonal markedsføring av norske reisemål.
- Legge til rette for bærekraftig opplevelsesturisme og naturbasert turisme i nasjonalparkene.
- Styrke regionalparker som samarbeidsmodell for distriktsutvikling og for ivaretaging av natur- og kulturverdier
- Løfte norsk filmbransje og reiseliv ved å styrke regional filmaktivitet og filmintensivordningen.

SV

Reiselivsnæringa er en viktig distriktsnæring som kan skape verdier og arbeidsplasser over hele landet. SV ønsker et bærekraftig og grønt reiseliv basert på den lokale identiteten, kulturen og naturen som finnes på destinasjonene.

SV ønsker en økologisk forsvarlig turisme som er basert på kunnskap og genuine opplevelser framfor masseturisme.

SV vil:

- styrke markedsføringen av Norge som natur- og kulturbasert reisemål.
- utbedre infrastruktur på flere områder for å satse på bærekraftig helårs arbeidsplasser knyttet til reiseliv.
- etablere flere kompetansearbeidsplasser i distriktene knyttet til natur og kultur.
- øke sikkerheten i reiselivet ved å stille sertifiseringskrav til naturguiding.
- sikre forvaltning av turistfiske gjennom krav om godkjenning for å drive turistfiske, strengere begrensninger for eksport av fisk, og krav om fiskekort for utenlandske fiskere som vil delta i fisket.
- innføre konsesjonssystem for cruiseskip, med strenge miljøkrav i kyst og fjord, krav til bruk av lokal mat og kompetanse.
- vurdere innføring av turistskatt, og legge til rette for kultur- og opplevelsesbasert reiseliv.

MDG

Har ikke eget kapittel om reiseliv, men nevner næringen flere steder i programmet:

Lage og gjennomføre en handlingsplan for bærekraftig turisme i Norge i samarbeid med natur- og friluftsansjoner, reiselivsnæringen, kommuner, lokale matprodusenter og lokale kulturinstitusjoner.

Naturen gir menneskene mulighet til ro, perspektiver og ettertanke. Den gir også spektakulære opplevelser av rå, utemmet naturkraft i vind, bølger, dyreliv og urørt natur. Gjennom friluftsliv fremmes nærhet til naturen og forståelse for at vi må ta vare på den.

De Grønne vil ta vare på og styrke tilgangen til natur og friluftsliv som er en viktig del av norsk kultur. Utvikling av friluftslivstilbud er også verdifullt for stedstilhørighet og reiseliv. Allemannsretten må bevares. Friluftslivet må være lett tilgjengelig. Grønn friluftspolitikk skal ta vare på naturmangfoldet slik at det kan gi naturopplevelser og glede til dagens og framtidens generasjoner.

Stanse fossilbasert cruisetrafikk i Norge til fordel for bærekraftig transport og reiseliv.

Øke støtten til markedsføring av lokalt baserte reiselivstjenester i områder som kan nås med miljøvennlige reiseformer.

Rødt

Rødt har ikke et eget kapittel om reiseliv, men har inkludert målene under ulike kapitler i arbeidsprogrammet.

- Kommunene bør få utvida mulighet til å øke sine direkte skatteinntekter, gjennom innføring av lokale avgifter som for eksempel cruiseavgift eller turistskatt.
- Innføre turistfiskekort for sjøfiske og konsesjonsplikt på nye turistfiskeanlegg. Skjerpet kontroll på alle grenseoverganger.
- Nasjonalisere Hurtigruta når dagens avtale går ut i 2030.
- Cruiseturisme langs norskekysten skal ikke subsidieres av offentlige midler.